Mobil Ekonomi ve Servis 3.000.000 Kilometrelik Mobil Ekonomi Müsabakalarıyla değerini ispat etmiştir.

MOBİL EKONOMİ SERVİS

YAKITTA EKONOMİ.. TAMİRDE EKONOMİ... ÖMÜRLÜ ARABA...

Mobil Ekonomi ve servis Programı 5 Kıt'anın 17 memleketinde tertiplenen 60 Mobil Ekonomi Müsabakasından edinilen tecrübe ile sizlere yakıtta, tamir masraflarında ekonomi sağlamak, arabanızın ömrünü uzatmak ve daha emmiyetli araba kullandırmak gayesiyle hazırlanmıştır.

Mobil Ekonomi ve Servis aşağıdaki üç önemli özelliği bir araya getirmiştir :

1 - Mobil Servis - Mobil Ekonomi müsabakalarında elde edilen ekonomi tekniğinin otomobil bakımına da tatbikini sağlayan komple bir bakım programıdır. Ekonomi sağlayan metodlar üzerinde ihtisas yapmış Mobil elemanları, arabanızın uzun ömürlü olmasını temin için gerekli bütün yağlama ve bakım servisini hizmetinize arzedeceklerdir.

2 - Mobilgas - İçindeki MC4 terkibi ile yakıt Ekonomisini sağlayan ve dünyanın birçok yerlerinde yapılan Mobil Ekonomi müsabakalarında ekonomik özelliğini ispat etmiş olan bir benzindir.

3 - Mobiloil - her tip ve marka arabada koruyucu ve ekonomik vasıfları denenmiş yegâne motör yağıdır. Mobiloil motorünüzün genç kalmasını ve azami randımanla çalışmasını sağlar.

Bu üçlü özelliği ile Mobil Ekonomi ve Servis size yakıtta ekonomi, uzun araba ömrü ve emmiyetli araba kullanma zevki temin edecektir.

Bu ekonomi sağlayan Broşürü Mobil satıcınızdan isteyiniz

Mobil
EKONOMİ SERVİS

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1961

İÇİNDEKİLER

Halk Şiirinde 27 Mayıs ve Öncesi — İhsan HINÇER
Sarıgöl Düğün Gelenekleri — Osman SAYGI
Çocuk Dili — Prof. Mahmut GAZİMİHAL
İstanbul'da Halk İnanmaları — Salih NEZİHİ
Anadolu Köy Orta Oyunları : Parayı Ver — Şükrü ELÇİN
Halk Müziklerinde Kullanılan Dizilerin Tarifi — H. B. YÖNETKEN
Yurdun Çeşitli Yörelerinden Bilmeceler, Bulmacalar — Faik AKÇIN
Van'da Folklor Çalışmaları — Ünsal AYCAN
Türk Halk Çalgıları — Veysel ARSEVEN
Kitaplar Arasında: "Kırk Gün, Kırk Gece" — Cahit ÖZTELLİ
Masal: Bir Elmanın Hakkı — İsmail Celâl GENÇTÜRK
Saz Şairleri: Âşık Meyyiti (II) — Raci DAMACI
Yapıldak'ta Hıdırellez, Eğlenceler, Düğünler — Nedim ORTA
Şebinkarahisarlı Seyyahi ve Mesturi — Hayri AKYÜZ
Ayın Olayları: Atasözleri Kitapları Sergisi, V ci Halk Oyunları Bayramı, Almanya'da Türk Halk Türküleri, Amerika'da Türk Musikisi, İstanbul Halk Eğitimi T.Folklor Çalışma Plânı — Bora HINÇER
BİZE GELEN KİTAPLAR VE DERGİLER

SAYI: 142 KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Yıllık abonesi: 10, altı aylık abonesi: 5 liradır. Yurd dışı senelik abone: 3$, 1£

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar istenince geri gönderilir. Adres değiştirmelerde ücret alınmaz. Vakıt Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.

142

2377

Sema Akpınar

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HINÇER

142 MAYIS 1961 YIL: 12 — CİLT: 6

HALK ŞİİRİNDE 27 MAYIS VE ÖNCESİ

Yazan: İhsan HINÇER

Sosyal değişmelerimize, büyük acı ve vinçlerimize ait kronolojik bir bilgiye hip olamayışımızın başlıca sebeplerinden risi de halk ozanlarımızın yazdıkları şiirin bugüne kadar gelememiş olmasıdır.

Tarihçilerimiz ve vakanüvislerimiz, olayı daima baştakilerin hoşuna gidecek şekilde zaptetmişlerdir. Onun için resmî kaynaklar, bizi daima şaşırtmış, halkın tepki duygusunu aksettirmekten uzak kalmıştır. Bazan bir tek halk şiiri bir olayın, bir savaşın bütün safahatını aydınlatabilmiştir.

Halk ozanları, cemiyetin nabzıdır. O, halkın duyduğunu dile getirir. Bir felâket mi oldu. Halk şairi derhal sazına sarılır. Halkın acısını ağıt ağıt dile getirir. Elden tele, telden ele dolaşır durur.

Viyana kıyılarına dayanan Türk askerinin yiğitliğini, Tuna boyunda can veren kardeşlerimizin özlemlerini, Estergon kalesindeki koçaklarımızın nasıl bir ruh haleti içinde sınırlarda bekçilik yaptıklarını, Cezayir hasretini, Yemen çöllerinde neler çektiğini, Kuyucu Murat Paşanın bir yüz bin Türkün kellesini uçurduğunu türkü ve destanlarda bulabilirsiniz.

27 Mayıs 1960 İnkılâbı, bütün özgürlükleri gibi, halk ozanlarımızla halk şiiri yazan aydın şairlerimizi de bu olayın etrafında toplamıştır. Daha devrim yapılmadan evel, elden ele halk şairlerimizin destan ve koşmaları dolaşmıya başlamıştı. İnkılâptan sonra ise, bu konuda yazılanlar büyük bir yekûna yükselmiştir.

Devrimi takip eden günlerdeki sayılarımızda Ahmet Kutsi Tecer'le Behçet Kemal Çağlar'ın 28 Nisan — 27 Mayıs günlerinde yazmış oldukları şiirleri yayınlamıştık. Bu sayımızda da bu konuda yazılan diğer destan, taşlama ve koşmalardan birkaçını aşağıya alıyoruz:

DEDİM - DEDİ

Raştladım dün sabah bir demokrata,
Dedim sarhoş musun? Dedi ki yok yok .
Göbeği Hüt dağı, ensesi katmer,
Dedim semirmişsin, dedi ki yok yok.
Dedim kuyruk nedir? Dedi refahtır.
Dedim Menderes ne? Dedi ilâhtır.
Dedim Mevlit nedir? Dedi silâhtır.
Dedim nişangâhı? Dedi ki yok yok.
Dedim yıkıntı ne Dedi imardır.
Dedim ustası kim? Dedi mimardır.
Dedim para nerden? Dedi timar'dır.
Dedim mülk bedeli? Dedi ki yok yok.
Dedim beş bin lira? Dedi maaştır.
Dedim bütçe denk mi Dedi faraştır.
Dedim vaadler ne? Dedi traştır.
Dedim sabunlu mu? Dedi ki yok yok.
Dedim ya devrimler? Dedi sakındık.
Dedim kına yok mu? Dedi yakındık.
Dedim netice ne Dedi kalkındık.
Dedim atma bre! Dedi ki yok yok.

Dedim vatan nedir? Dedi arsamdır.
Dedim dalkavukluk? Dedi yasamdır.
Dedim ya bankalar? Dedi kasamdır.
Dedim altın noldu? Dedi ki yok yok.
Dedim beyaz tren? Dedi günahtır.
Dedim filo, uçak? Dedi mübahtır.
Dedim giydiğimiz? Dedi külâhtır.
Dedim değişiriz... Dedi ki yok yok.
Dedim gazeteci? Dedi kodese !
Dedim muhalifler Dedi polise !
Dedim oğul, damat? Dedi Parise !
Dedim insaf yok mu? Dedi ki yok yok.
Dedim devlet nedir? Dedi imaret.
Dedim iç siyaset? Dedi ticaret .
Dedim dış siyaset? Dedi ziyaret.
Dedim döviz var mı? Dedi ki yok yok.

Sadık AKINCI

●

VATAN CEPHESİ

Ayşeler, Fatmalar, Döndü, Durdu'lar
Birleştiler sende Vatan cephesi
Böylelikle hayli para vurdular
Vurguncu mu oldun Vatan cephesi
Destan oldun kısa zamanda dile
Şaşırdı bu işe Menderes bile
Sayende gizlendi yalanla hiyle
Çıktı şimdi foyan Vatan cephesi
İsmin hemen bütün yurda yayıldı
Safına geçenler yiğit sayıldı
Menderes de buna şaşıp bayıldı
Hokkabaz mı oldun Vatan cephesi
Kapından girene saçtın parayı
Devlet bütçesinde açtın yarayı
Kim senden kaçarsa sürdün karayı
Boyacı mı oldun Vatan cephesi
Kemal Aygün bayrakları astırdı
C.H.P. nin ocağını bastırdı
Koyun, kuzu, inek, manda kestirdi
Mezbaha mı oldun Vatan cephesi
Önder idi sana bay Namık Gedik
Şu senin yüzünden ne coplar yedik
Kıçını yırtsan da girmeyiz dedik
Zorbacı mı oldun Vatan Cephesi
Vurgunla yalandı yalnız gereği
Vatansızlar idi orta direği
Gelen yesin yağma Hasan'ın böreği
İmaret mi oldun Vatan Cephesi

Ali ŞAHİN

●

NİCOLDU ?

Amanın dostlarım toplanın hele ,
Oba'dan ayrılan dostlar nicoldu?
Aş ekmek yediydik, oturduk bile,
Her yerde kayrılan dostlar nicoldu
Çankaya'da âlem kurup yatardı,
Bir köşeye birkaç milyon atardı,
Biraz daha dursa yurdu satardı ,
Celâli'ler başı Bayar nicoldu?
Beş yüz kordelâyı ayda keserdi,
Temelsiz yapılar bir şaheserdi .
"Hürriyet,, diyeni vurur asardı
Menderes denilen gaddar nicoldu ?
Bütçeye senede milyar koyardı,
Hazineye honi, honi kayardı,
"Tahtım ebedî,, der bâki sayardı,
Devrin haznedarı Hasan nicoldu?
Deveyi hamutla yutmakta mâhir ,
Yüzde on'lar kâfi gelmezdi zahir,
Çekirge misali evvel ve âhir ,
Sıçrarım zanneden Zorlu nicoldu ?
Meclis yakışığı, selvi misali
Oynaşı var imiş no'lur ahali?..
Alman kızlarına bütün vebali
Donjuan Koraltan acep nicoldu ?
Tokadın, tekmenin döndüğü yerdi,
Herkes kısmetine düşeni yerdi,
Bir rahat koltuktu haspanın derdi,
On yıllık rakipsiz kürsü nicoldu ?
Sağ ol Koca Gürsel, kardeş ölmedi !
On yıldır bu millet böyle gülmedi !
Ne iş yaptığını kimse bilmedi;
Bir gece içinde acep nicoldu !

Seyfilmülük

SİZİNDİR !..

Mebuslar köylüye ikram ederler,
Edin babam edin, devran sizindir.
Layüs'el dağına, çama giderler,
Kesin babam kesin, orman sizindir.
Kime ne söylesem ağzı havalı,
Soluğu yetişen, çaldı kavalı.
Hazır oldu buğday , açın çuvalı
Ölçün babam ölçün, harman sizindir.
Kayboldu arada, vicdan hizası,
Böyle mi bulunur, Allah rızası.
Ağzını açana, hapis cezası,
Yazın babam yazın, ferman sizindir.
Altın stokumuz, çekti suyunu,
Hürriyet, kırpılan mernos koyunu .
Bin köylüye bedel, bir dans oyunu ,
Oynan babam oynan, meydan sizindir.
Dost diye derildik, başlarınıza,
Akıl yatmaz oldu işlerinize.
[illegible]man papazını döşlerinize,
[illegible]rın babam sarın, yâran sizindir.
İstanbul'da Floryanın pilacı,
Kız oğlan denize, atar kulacı.
Çıplaklara bakıp, yutun ilâcı,
Yatın babam yatın, yorgan sizindir.
[illegible]öylülere banka, açılsın dendi,
[illegible]aştı mebuslar, üstüne kondu.
[illegible]roğlu devrini, savuştuk şimdi,
[illegible]run babam vurun, kervan sizindir.
Şu asil millete, sızlıyor içim.
Bu nasıl idare, ne kötü geçim,
Apartman bitti, gelmez mi seçim,
Yapın babam yapın, her yan sizindir.
[illegible]aleti ezdik, zulümü açtık,
[illegible]luya uğradık, yağmurdan kaçtık.
[illegible]iyi ararken yezide düştük,
[illegible]rın babam varın, Mervan sizindir.
Bir ezana bağladımız dilimiz,
Feryat eder, mezardaki ölümüz,
Kımıldasa, copa değer kolumuz
Vurun babam vurun seyran sizindir.
[illegible] türlü adalet, sizde bulunur ,
[illegible]danı olanın bağrı delinir,
[illegible]rt senelik maaş, peşin alınır,
[illegible]n babam alın, zaman sizindir.
Ahmet Çıtak daim, doğru söz derim,
Pervam yok kimseden, kazanıp yerim.
Sormaz mı mahserde, Mevla'yı kerim,
Gidin babam gidin, Mizan sizindir .

Ahmet ÇITAK

●

KURTULUŞ DESTANI

[illegible]mi yedi mayıs sabaha karşı,
[illegible]ydu idareye el Türk askeri.
[illegible]ürmek üzreyken kardeş kardeşi ,
[illegible]ştı bir anda Türkün kaderi.
Başka sesle dile geldi radyolar ,
Tekrar tekrar gümbürdedi bandolar ,
Birleşmişti yerde, gökte ordular,
Yoktu bundan hainlerin haberi.
[illegible]kat, dikkat! Ordu zulmü devirdi,
[illegible]mlerin etrafını çevirdi,
[illegible]mlesini birbirinden ayırdı,
[illegible]layın bu eşi olmaz zaferi.
Kimi çalmış parasını milletin,
Kimi yıkmış şerefini devletin,
Kimi yapmış en kemini savletin,
Bir başka diyara kılmış seferi.
[illegible] yedi eylül olayı dedik,
[illegible]verdi akla bir Namık Gedik,
Onu çok aradık, ama görmedik,
Hesap vermek zorundadır her biri.
Cesurmuş doğrusu, ölüp kurtuldu ,
Böylece adalet yerini buldu,
Ne olduysa artta kalana oldu,
Büyüktür eşinin derdi, kederi.
Ne hoş ömür sürdü o taçsız sultan,
Derlerdi adına sayın Koraltan ,
Aldanır daima halkı aldatan,
Biçildi onun da en son değeri .
Gayetle Zorluydu yüzde oncumuz,
Nerde yense hıyar, benden, derdi, tuz
Bazan yüzde yirmi, bazan da otuz ,
Ne verdiyse Tanrı, salmazdı geri.
Allahın kerimi Mükerrem Sarol,
Şimdi rüya görür uyurken bol bol :
Pekalâ bulmuştu zenginliğe yol,
Birkaç iş hancığı, milyon beheri.
Eşit oldu vatandaşla demokrat,
Yoktur artık hiç kimseye lüks hayat ,
Bunu böyle bilecektir kâinat,
Baş tutamaz birine bir diğeri.
Ne şehir zorbası, ne köy efesi,
Kesildi hepsinin bir anda sesi,
Gayri can sağlığı bundan ötesi,
Hortlatmasın Allah, eski günleri,
Bumin Yamanoğlu nerede, hani,
Kara yer mi yuttu Zeki Şahini?
Böyle çarpar iste milletin kini,
Düşmenin olamaz bundan beteri.
Kim bilir kaç kurban alıp keserdi,
Yasasaydı kapı kapı gezerdi
On beşlik komisyon bir şaheserdi,
İstemezdi cellât varken Dülgeri.

M. Zeki KORGUNAL

●

ONLARIN GAZELİ

Harcadık on yılı gafletle perişancasına,
Çiğnedik halkı şakavet ile Mervanca'sına!

Parti forsuyla olup her birimiz bir Ka'run,
Topladık hırs ile milyonları korsancasına!

Kopyalar kopyası Galip Hoca'mız dağlarda
Gezdi dürbünle ve kasketle kumandanca - sına !

Zorlu ustaydı komisyonculuk ilminde Fatin,
Yüzde onlar takılırlardı gelip kancasına !

O Koraltan ki, kor alttan kazığı, sonra fakat
Yedi bizzat.. Uluyor şimdi kudurgan - casına!

ÇOCUK DİLİ

Yazan: Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL

Yavrusuna ilk kelimeleri heceleten de, kendi dilini en gelenekli haliyle kullanan da anadır. "Ana dili,, sözü bundandır. Ana kör cahil ise lûgat paralamasını bilemez, yabancı sözleri erkeğinden bile kolaylıkla belleyemez. Bebeğe ninniyle ezgiyi, hoppala, dandinilerle oyun duygusunu aşılayan yine anadır. Fakat, kendi çocukluk hatıralarıyla küçükken yapma bebekle analık taklidini çok tekrarladığı için şimdi öz bebeğine öğrettiklerinde de o hatıralar bir görenek halinde tekerrür eder. Konu komşudan bütün analar aynı görenekte birleşirler. Çocuğa hecelettikleri sözler onun dil imkânlarına yakın kalan belleme kelimelerdir, görenektendirler. Sözlüklere geçebilenleri yanında "Çocuk dilinden,, kaydı yer alır. Çocuk başlangıçta (r, k) gibi sesleri çıkaramaz. Bir çocuğa "bir tabak kabak,, dedirteme - dim: ısrarla öğretmeme rağmen "bî tabat tabat,, diyor, kendisi de gülüyordu! Sesi benden duyuyor, gayret ediyor, fakat sesleri ağzında yerlerine oturtamıyordu. Çocuk dilindeki ilk sözler tekerrürlü tek hecedir: baba, dede gibi. Tek heceye sesli katarak olanları da var: ana, abi, aba (abla) gibi. Kimi de yansıtmalardır. Dillerin kökeninde bunları görmek yanlış olmaz. Türlü dillerde çocuk sözlerinin pek yakın görünmesi bunların bir dilden başkalarına geçmişliğini gerektirmez.

Süt aramak bebeğin doğar doğmaz duyacağı ilk ihtiyaçtır. Her acıktıkça dudaklarını emer gibi yaparak ağlar: çıkan ses bu dudak hareketlerine karışınca me-- me veya em - em heceleri belirir. Çocuk dili başlamış demektir: meme, mama kelimeleri kurulmuştur; bundan "emmek,, fiili doğacaktır. Anne "em bakalım,, der. Kaşgarlı Mahmut kendi ülkesinin türkçesinde memeye emik (emig) denildiğini yazıyor, (emmek fiilini veriyor. Anadoluda emik, emcik keza var ki "emzik,, oradandır (Emzirmek). Anlam çatallanışları zamanla türemekle beraber, ana kaynak memedir. Mama, çocuk yemeği ve ana demektir; ikinci anlamıyla hemen her dilde vardır.

Farsça Mam, Mama, anne demektir. Nasıl ki Bab, Baba da yine bizdeki gibi baba demektir. Bunlar bize farsçadan geçmiştir demek budalalık olurdu. Çağatay türkçesinde Mama büyük ana anlamına dönmüştür. Ş. Sami merhum "mama,, gibi "ata,, sözünün de çocuk dilinden olduğunu belirterek, "ekser elsine beyninde müşterektir; Avrupa lisanlarında papa telâffuz olunur,, diyor. Papa fransızcada "père,, yerine çocukların ve onlarla konuşanların kullanmak âdetinde bulundukları sözdür: "konuşmağa başlıyor, şimdi papa ve maman diyor. Lâtince papa, yunanca pappas,, diye bir fransız kamusu emsal veriyor.

Farsça peder ve mader karşılığı olan eski yunanca patera, matera, lâtince pater, almanca vater, Mutter, fransızca père ve mère ikilikleri ârî dillerin tarihivle ilgiliyse de. Ana, Baba, Mama ve Ata türkceleri çocuk dilindendir. Papa ve papaz hıristiyanlık rumcasından alınmadırlar.. — Lâtince mamma'nın küçültmesi olan mamilla'dan meselâ fransızca "mamelle,, (=meme) kalmıştır. Fransızca maman karşısında yunanca mamma vardır ki çocuk dilinden oldukları belirtiliyor.

Fas tarafından arap tarihçisi İbni Haldun "Papa lâfzı arap dilinde eb-ül-eba' mânasınadır, Hıristiyanlarda büyük patrike mahsustur.,, diyor ve galiba arap halk dilindeki bâbâ kelimesini papa ile bir sanıyor! Çağdaş memleketlisi İbni Batuta da Kırım'dan Bizans merkezine Dobrica üzerinden gelirken Sarı Saltuk Baba kabrinden söz açarak bu türkçe Baba kelimesinin arapçadakinden farklı söylenişine dikkat ve işaret ediyor. O tarihte Osmanlılar henüz Rumeliye geçmemişti ama, Dobricada Türkler ve hatta imparatorun izniyle geçip orada toprak sahibi olmuş Anadolulular kalabalıktı (XIII. yüzyıl). Bu söyleniş farkları her ülkede kelimenin ayrı doğmuş olmasındandı. Her bakımdan benzeşmeleri tesadüfidir. Bir yetkilimiz "Baba,,Türk, Fars, ve Berber dillerinde ata manasında kullanılan bir kelimedir ki, rus ve rumen dillerine de geçmiştir,, diyor. Böyle bir intikal ancak kelimenin ileri bir mecaz merhalesi hakkındadır. Kökeni her dilde ayrıdır. Nasıl ki bizde Saltuk Baba, Barak Baba adları anılırken baba baş derviş anlamıyla ileri bir merhaleydi.

"Bebek" sözü annenin çocuğa bellettiği ilk kelimelerden olarak ayrı bir konudur. Zaten beşikteki yavru, bebek'tir. Batı dillerinin kökü hesabına Kelt dilinde bab çocuk demekti. Lâtince "küçük kız çocuğu ve oyuncak bebek,, anlamına pupa'dan garpta Bebe, Puppe kelimeleri kalmıştır. Türkçeden "göz bebeği,, düsündürücüdür: demek ki "bebek,, asıl anlamıyla türkçede de eskidir. Çağatay ve Kazan türkcelerinde bebek, bebenek gözbebeği demektir. Azerî'de bebe çocuk oyuncağı, yani tesbihtir. Kazan türkçesinde bebeke yavru, palaz demektir. Bizde büvük kasaba ve sehirlerde bebek, kimi yerlerde de güçe cocuk demektir. Aynı anlamla "gelin,, sözü de kız çocuk oyununda kücültülmüştür.

Üstte geçen "güçe,, kelimesi çocuk dilinden ziyade ayrı bir kelime halinde en eski türkçenin kurçak sözünden kısalmışa benzemektedir. Kaşgarlı Mahmut sözlüğünde kudhurçak, "Şecere-i Türkî,, de az ayrı söylenişlisi, Türkistanda korçak (bundan kolkorçak), çağatay metninde koğurçak. Kazan türkçesinde kurçak bir teselsül halinde hep yapma bebek demek olduğunu dergimizin Karagöz sayısındda belirtmiştik. Erzurum, Gümüşane ve Bayburt taraflarında Kazan'daki gibi korçak, Akhisar (Manisa)da kurçak aynı oyuncaktır. Fakat bunun menşede şamanlıkla ilgisi vardı. — Oğuz göreneklerinden devam olarak, bu kelime, Ozan, Kopuz, Iklığ, Oyun, Türkü, Yıl, Ezgi gibi sözlerin batıya intikal tarihinden bir hatıradır. Kurçak sonradan oyuncak adı olmuş, arapça ve farsçaya geçmemiştir. — Farsçası şudur: "Titi: Çocukları susturup avutmak ve işgal etmek için mumdan, hamur ve sair şeylerden düzdükleri surete derler; kukla ve oyuncak tabir ederler.,, (Âsım, Burhan-ı Kaatı).

Bebeğin beşikte mırıldanmıya başladığı heceler arasında Gu, Âgu, Ö, Uma gibiler vardır. Anne bunlara birer ek katarak ağûcuk, umacı, öcü gibi telkinci sözler yapmıştır. Gogoşçuk da vardır..

Çocuk daha büyüyünce "kuş dili,, oyunu başlar: meselâ "hava çok soğuk,, yerine hacavaca çocok socoğucuk denecektir. Kargası da vardır; bunda, Hagavavaga cogok, sogoguguk olur. v.s. Musiki kulağım dolayısivle kendim bu ovunda pek becerikli idim, hic takılmazdım. Cocukluk hatıralarımdandır. Cocuk dilinden nice seyler doğmustur.

Ee: tapsin: tav tav; attâ; tıpıs tıpıs; kuku; hoppala; dandini; kaka; cici ; kuçukuçu; pisi: havhav gibi cocuğa muhatap sözlerden birleri yansıtmalardır. Başka dillerde de andırışlıları tesadüfen var: meselâ bizdeki cici farsçada "cucu,,dur; italyancada "gingillo"; fransızcanın "joujou,, (oyuncak) kelimesini andırıyor. Kırgızlar anneye cice diyorlar. — Kaka, pis şey demektir. Rumcaya bağlamak isteyenimiz çıktı. Fakat Kaşgarlı Mahmut "kakaç,, şeklini vermişti. Çocuk "k" sesini geç öğrenir demiştik. İhtimal ki önceleri bu sesten korkar: kakışık, kokuşuk gibi kelimelerde de bu kapkara ses hep yer alır. — (C) ile başlayan kelime türkçede bilâkis pek az olduğu halde "cici,, pek cici bici bir sözdür: cicanne'yi her yavru sever.

Fransızcanın çocuk dilinde "dodo,, bizdeki ee'nin karşılığı, "dada" ise Türk çocuğu-

Hilkat ucubesi, şempanze-i âlem Kalafat
Har vurup sürdü safa on sene harmancasına!

Çekeriz şimdi hoşor yosmaların hasretini,
Gece, gündüz, yaşadık aşk ile üryancasına!

"Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini,,
Ordumuz kükredi bir lâhzada arslancasına!

Gençliğin mahvına her gayreti sarfetti Celâl,
Gerilip attı Aga'm tekmeyi tırpancasına !

İhtilâl aşkı nasıl sardı şu askerleri ah?
Verdiler ders-i siyaset bize irfancasına !

Yassı bir sahnenin üstünde bugün toplanarak
Sûzinak'dan okuruz şarkıyı Ongan'casına !

Gardiyanlar gece rüyada gelip giydiriyor
O beyaz nesneyi boydan boya mintancasına

Hicvi İbrahim'in elbet bilirim, katre gelir
Size üstadımız Eşref gerek ummancasına !

İbrahim DELİDENİZ

Geçen Yüzyılda:

SARIGÖL DÜĞÜN GELENEKLERİ

Yazan: Osman SAYGI

"Damla,, dergisinde üç seri halinde "Sarıgöl Türklüğü ve Atatürk" başlıklı bir yazım çıkmıştı (1).

Orada Sarıgöl'ün, Düğün âdetlerine temas etmemiştim.

Büyük Atatürk'ü iyice tanımak için onun geçmişini bilmek gerekir. Annesi Zübeyde Hanımın memleketi olan Sarıgöl'ün eski Türk âdetleri, gelenekleri araştırmaya toplanmağa, incelenmeğe değer konular dır. Türk Ansiklopedisi "Atatürk,, maddesinde "SARIGÜLLÜ,, Feyzullah ağanın kızı, Zübeyde Hanım (2) diye geçer. Halbuki "gül,,le ilgisi yok. Göl'le alâkası var. O, "Sarıgöl,, olsa gerek. Sarıgöl, deyiminden; Enver Behnan Şapolyo (3), Ali Kemali Aksüt (4), meşhur Alman mareşalı Golç Paşa eserlerinde bahsederler.

O, gölün çevresinde 1923 mübadelesinden önce şu köyler sıralanırdı: Haydarlı, Cuma, Cerelli, Topçular, Erdoğmuş, İnobası, Kozlu köy, Karaağaç, Bayraklı, İslâmlı, Pacalar, Karacalar, Ciciler, Keçiler, Demirciler, Dedeler, Tekeler, Kalburcular, Topçular, Saranlar, Saltıklı, Göztepe, Diyenni, Dörtali v.s. (5).

Hep bunlar, Büyük Atatürk'ün anacığının obaları imiş. Buradaki düğünler pek canlı ve ilgi çekici olurmuş. Bir köyden diğer köye kız almaya gidenlere "gelinalcılar denirmiş.

Bazan bir kafile 400 - 500 kişiyi bulurmuş. Bu gidiş bir nevi savaş gösterisi halini alırmış. En önde giden 2—3 kişiye (Testemelci), öncü denirmiş.

Öncüler, Kafilenin en önünde gider, sağı, solu, geriyi ileriyi gözetirlermiş.

Testemelcilerin arkasında, on - onbes bayrak taşıyan olurmuş. Al - yeşil hilâlli, besmeleli sancaklar yer alırmış.

Bayrakların gerisinde 100 — 200 atlı bulunurmuş. Atlılardan sonra davul ve zurnacılar yer alırmış. Nihayet yayalar kafileyi takip ederlermiş.

Gelinin köyüne yaklaşıldığında, testemelciler ve atlılar atlarını sürerler. Bayraktarlar, sancaklarını dalgalandırırlarmış.

Bu gelenleri, karşı taraf öyle alkışla karşılamazlarmış. Sopa ve taş gösterirlermiş. Bazan bu çatışmalar, kanlı hâdiselere sebep olurmuş.

Her iki taraf gücünü kuvvetini gösterirmiş. Öyle, kolay gelin alma; öyle kolay gelin verme yok. Her iki taraf kahramanlığını yiğitliğini gösterecek: ondan sonra uzlaşacaklar, ahbab olacaklar, akraba olacaklar.

Yiğit insanlardan kız alınır. Yiğit insanlara kız verilirmiş. Korkaklar adamdan sayılmazmış.

Bazı köylere bu yüzden zor girilir — mavi, kırmızı kuvvetler gibi — ceng sahnesi olurmuş.

Zorla köyün meydanına girenler, bayraklarını dikerlermiş. Bayraklara, gelin tarafı köylüler gelir — şal, çuha — peşkir — asarlarmış.

Gelinin bineceği at da gelin gibi işlemeli peskirler, ve gömleklerle donatılırmış.

Sonra, köyün meydanında münasip bir yerde atıcılık — nişan talimlerine, denemelerine geçilirmiş.

250 - 300 metre ileriye bir kiremit parçası dikilir, sıra ile ona ateş edilirmiş.

---

(1) Damla dergisi, sayı 116, 117, 118, yıl 1959.

(2) Türk Ansiklopedisi, Atatürk maddesi, cilt 4. Sayfa: 88.

(3) Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi, sayfa, 15-16 Ankara, 1944

(4) Tepedelenli Ali Paşa, Ali Kemali Aksüt. İkbal Kitabevi 1939, sayfa: 10, İstanbul.

(5) Damla Dergisi, Sayı 116, sayfa 7.

---

nun dahdah dediği attır; "dandin,, (fiili : dandiner) karşısında farklıca anlamıyla tesadüfen dandini vardır. (Fransızcanın anlamı sallanarak alık gibi yürümektir).

Çocuk dili sözlerinin pek azı büyüklerin dilinde yer saklamış, bir kısmı lûgatlarda yer bulmuştur. Yurt semtlerine göre fark ve çeşitlerin daha sıkı aranması gerekir. Konu düşündürücüdür.

İnanmalar :

İSTANBUL'DA HALK İNANMALARI

Derleyen: Salih NEZİHİ

1 — Sağ göz seyirirse iyilik, sol göz seyirirse kötülük görüleceği sanılır.

2 — Sağ avuç kaşınırsa para gelir, sol avuç kaşınırsa elden para çıkar.

3 — Tırnaklar üzerinde beyaz lekeler hasıl olması yeni elbise giyileceğinin delilidir.

4 — Ayakların altı kaşınırsa yola gidilir.

5 — Kavak ağacı alt dallarından yaprağını dökmeğe başlarsa kış çok olur.

6 — Karıncalar yuvalarından kaçarsa çok yağmur yağar.

7 — Ağaç yaprakları aşağı doğru sarkarsa yağmur yağar.

8 — Sünbül Efendi türbesinin avlusunda bulunan incir ağacındaki zincir yere düşerse kıyametin yaklaştığı söylenir.

9 — Evde ördek, domuz, tavşan, keklik beslemek uğurlu sayılmaz.

10 — Evde tavşan beslenirse aile arasında geçimsizlik çıkar.

11 — El ve yüz eteğe silinirse yoksulluk başgösterir.

12 — Ayak yolına nalınsız girilirse fakir düşmek tehlikesi ile karşılaşılır.

Hedefe isabet olmadan, gelin hareket edemezmiş. Birinci gelenin tüfeğinin namlusuna gelinin yakınları bahşişlerini asarlarmış.

Davulcular, zurnacılar kız evinin önünde, gelin çıkıncaya kadar, matem havaları çalarlarmış. Gelin köyden, ayrılırken, yine silâhlar konuşurmuş. Bayraklar dalgalandırılır, gelin atlıların ön safında yer alır ve bir zafer şenliği ile köye dönülürmüş.

İhtiyar amcam, Sarıgöllü Uçanalı Süleyman Çavuş, bunları anlatırken "Hey, bre evlât, nerde o eski günlerin şenliği,, derdi. (6)

İşte, serhadlerin eşiğindeki eski Türk düğünleri böyle olurdu.

---

(6) Amcam, Süleyman Çavuş, Sarıgölün çalgıcılarını anlatırken, o sıra, en meşhur çalgıcı Seda (Sadullah) çingeneydi der. Sedo, müthiş harp havaları — O Viyayanaya gidişleri, dönüşleri — çalardı, diyor. — O.S.

13 — Giyilmiş elbisenin herhangi bir yerini elbiseyi giyen kimsenin üzerinde dikmek, o kimsenin iftiraya uğramasına sebep olur.

14 — Süpürge üste değerse o kimse uyuz olur.

15 — Yılanın üzerine sıcak su döken kimsenin dili tutulur.

16 — İncir ağacının altına abdest bozan kimse hastalanır.

17 — Arslan aksırmış, kedi hasıl olmuş.

18 — Eskiden fare yokmuş. Nuh peygamberin Tufanda bindiği gemiye almış olduğu domuz aksırmış, fare meydana gelmiş.

19 — Kaplumbağa insanmış, fırıncılık eder, ekmek çıkarır, satarmış. İşinde hile yapmış, hamur teknesi sırtına, fırın küreği altına geçmiş, kaplumbağa meydana gelmiş.

20 — Ağırlık vermeğe başlayan bir misafire münasip bir şekilde yarpuz denilen yabani nane yedirilirse hemen kalkıp gider.

21 — Hoşlanılmayan bir misafirin pabucuna kükürt tozu dökülürse hemen kalkıp gider.

22 — Zan altında olan bir kimseye bıldırcın dili yedirilirse her şeyi söyler. Bunun için halk arasında ketum olanlara "bıldırcın dili yedirmeli, derler.

23 — Horozun kursağından alınan taş ağızda tutulursa susuzluğu giderir. Bu taşı yanında bulunduran kadın güzel görünür. Aynı taşı yanında taşıyan erkeğin kuvveti artar.

24 — Tavşanın kalbini kurutup sağ bazusunda taşıyan kimse iyi silâh kullanır.

25 — Yeni kurulacak bir evin temeli atılırken kurban kesilir, temelin dört köşesine madenî para gömülür. Ev yapılıp bittikten sonra tekrar bir kurban keksilip ev sahipleri kurbanın üzerinden atlarlar. Bu suretle yeni kurulan yapı sahipleri için hayırlı ve uğurlu olur.

26 — Bir eve ilk taşınıldığı zaman o evin ocağında önce helva veya buna benzeyen bir tatlı pişirilir. Bu takdirde o ev

de ağız tadiyle yaşamak mümkün olacağına inanılır.

27 — Yeni taşınılacak eve eşya götürülmeden önce bir Kuranı Kerim, bir miktar şeker ve bir de ayna götürülür. Bu suretle evde huzurla yakit geçirileceğine inanılır.

28 — Cumartesi günleri yıkanan çamaşır kederle kirletilir. Bunun için komşunun cumartesi günü çamaşır yıkadığı görülürse ocağını söndürmek ve onu çamaşır yıkamaktan vazgeçirmek icabeder.

29 — Bir çocuk dünyaya geldiği zaman ona önce don giydirilir, donansın diye; sonra sarı ipekle işlenmiş gömlek giydirilir, sarılık olmasın diye, Hatta bu gömlek hiç evlenmemiş bir kıza diktirilir.

30 — Yeni dikilen çamaşırı ve elbiseyi ilk defa cuma günü giyen sevap kazanır, pazar günü giyen güzel ve yakışıklı görünür.

31 — Yeni dikilen bir elbisenin parçası sokağa atılırsa, o elbise gezerek eskitilir.

32 — Sokakta cenazeye rast gelince tabutun arkasında yedi adım yürümek lâzımdır. Aksi takdirde insanı ağırlık basar.

33 — Bir kimsenin karşısında ona doğru dönerek kuşak bağlanır veya düğme ilik lenirse o kimsenin kısmeti bağlanır. Onun için bağlanan kuşağı ve iliklenen düğmeyi hemen çözmelidir.

34 — Kırmızı elbise giydirilen çocuklara nazar değmez.

35 — Bir gelin giydirilirken başına tacını koyan kimse her halde evlenmiş olmalıdır.

36 — Kulağı çınlayan kimse, bir tanıdığının kendisinden bahsettiğine inanır.

37 — Ceplerinin birinde özerlek tohumu taşıyan kimse nazardan kurtulur.

38 — Baharda leylekler geldiği zaman leyleği ilk defa gören kimse için yolculuk mukadderdir, leyleği ilk defa otururken gören kimse o yıl içinde memleketinden ayrılmayacak demektir.

39 — Kapalı ve yağmurlu bir günde güneş batarken etrafındaki bulutlar dağılır, aydınlık ve kızıllık olursa, ertesi gün havanın güzel olacağına hükmedilir.

40 — Akşam ezanından sonra komşuya ateş vermek evin bereketini kaçırır.

41 — Saksağan kuşunun ötüşünü işitmek hayırlı bir haber alınacağının delilidir.

42 — Gözlerinde kan gibi kırmızı ben olan kimsenin nazarı çok değer.

43 — Tavuk çok yumurtlasın diye ilk yumurtasını küle gömmek âdettir.

44 — Sofrada kaşıklar daima açık durursa evde bereket olur.

45 — Sabahleyin evden çıkan ihtiyarlar yollarının kesilmesini iyi saymadıkları için önlerinden kimseyi geçirmezler.

46 — İki kişinin ayni havlu ile ayni zamanda yüzlerini silmeleri iyi değildir.

47 — İç ve dış pantalon ayakta giyilirse fakirliğe sebep olur.

48 — Ocağın içinde yanan odunu su ile söndürmek kötüdür, böyle bir işi âdet edinen kadının evi yıkılır, ailesi perişan olur.

49 — İnsan ilk gittiği bir evde yatarsa ilk lokmasını saklayıp yastığının altına koymalıdır. Bu takdirde gördüğü rüya muhakkak gerçekleşir.

50 — Üzerinde yeşil kâfuru bulunduran kimseye büyü isabet etmez.

51 — Çocuğu olmayan kadınlar, lohusanın sonunu alarak hamamda üstüne otururlarsa çocukları olur.

52 — Pazar günü alaturka saat bir ile on iki arasında "Elem tere Keyfe,, suresi bir kâğıda yazılarak evin dıvarında bir yere sokulursa o evde oturan karı kocanın birbirlerine çok bağlı kalacakları söylenir.

53 — Her gün bir şekere yedi Elhamdülillah suresi okunur ve o şekerle herhangi bir şey pişirilecek olursa pişirilen şeyi yiyen veya içen erkek karısını çok sever. Bunun gibi kırmızı bakıra, yedi defa "Mehmet bin Ahmet,, yazılır ve bu bakır ateşe sokulursa erkek karısına çok bağlı kalır.

54 — Kesilen kadın tırnağı mangalda yakılarak bibere karıştırılıp haberi olmaksızın erkeğe yedirilirse o erkek karısına bağlanır.

55 — Demirciden demir tortusu alınıp kaynamış suya atılır, onunla yıkanılırsa bir kimseye yapılan büyü tesirsiz kalır.

56 — Leylek pisliği, kına, zırnık, iğde çekirdeği mangalda ayrı ayrı yakılırsa büyü bozulur.

57 — Masal söyleyen kadınları dinlerken dalgınlık içinde kalanların dalgınlıklarını gidermek için masal arasında masal söyleyenlerin tuhaflık yapmaları âdettir.

Anadolu Köy Orta Oyunları :

PARAYI VER

Yazan: Şükrü ELÇİN

I

(Oyunu, sonbahar akşamlarında fındıkları yeşil kabuklarından ayırmak için toplanan ırgatlar oynar.)

Oyuncular:

1) Hamamcı (hamamcı kıyafetinde), 2) Müşteri (Karadenizli kıyafetinde), 3) Müşterinin oğlu (Karadenizli kıyafetinde), 4) Kadı (Sarıklı, cübbeli, şalvarlı, bıyıklı. Elinde tesbih var.) 5) Kadının arkadaşı (setre pantalonlu ve kravatlı.) 6) Mübaşir. 7) Polis.

(Hamamda yıkanmış olan iki müşteri para vermeden kaçmak üzere iken hamamcı önlerine çıkar.)

Hamamcı — Hey! Bre nereye gidiyorsunuz? Çıkarın paraları. Parayı verin!

Müşteri — (Oğluna döner. Makamla şunları söyler:) Haydada oğlum parayı ver; haydada oğlum parayı ver!

Müşterinin oğlu — (Ceplerini arar. Bir şey bulamaz. Ters-yüz eder. Makamla şöyle cevap verir:) "Vallahi baba kayboldu. Vallahi baba kayboldu,,

(Baba oğul bir ağızdan makamla)

"Rayrara rara, rayrara ray.. Rayrara rara, rayrara rayy...) derler.

Hamamcı — Sizi gidi edepsizler! Ben dolandırılacak adam mıyım. Haydi sökülün paraları.

Müşteri — (Makamla) Haydada oğlum parayı ver, haydada oğlum parayı ver!

Müşterinin oğlu — (Makamla) Vallahi baba kayboldu. Vallahi baba kayboldu!

(İkisi birden)

"Rayrara ra.. ra.. Ray, ray, ray...

"Rayrara ra.. ra.. Ray, ray, ray...

(Hamamcı hiddetlenir. Bağırmağa başlar.)

Hamamcı — Dolandırıcı var! Dolandırıcı var! Polis yok mu Polis! Polis! Yetişin!

(Polis, seyirciler arasında oturduğu ve gizlendiği yerden çıkıp gelir.)

Polis — (Yüksek sesle) Ne var! Ne oluyor burada! Çağıran, bağıran kim?

(Hamamcı heyecanla polise doğru koşar. Müşteri ile oğlunu işaret eder.)

Hamamcı — Polis Efendi, bunlar hamamda yıkandılar. Para vermeden kaçacaklar.

Polis — (Müşterilere döner.) Haydi bakalım hamamcının parasını verin! Ayıp yahu! Hamamcıya da yazık!

Müşteri — (Makamla) Haydada oğlum parayı ver, haydada oğlum parayı ver.

(Müşterinin oğlu aynı makam ve jestlerle cevap verir.)

Müşterinin oğlu — Vallahi baba kayboldu! Vallahi baba kayboldu!

(İkisi birden)

Rayrara ra.. ra.. Ray, ray, ray...

Rayrara ra.. ra.. Ray, ray, ray...

Polis — (Tok bir sesle) Bu iş burada hallolmayacak! Haydi bakalım düşün önüme. Doğru kadı'nın yanına!

(Polis, hamamcı ve müşteriler meydanı terkederler.)

II

Kadı, aynı meydanda, yüksekçe bir yerde köşede şilte üzerinde diz üstü oturmuştur. Karşı taraftan evvelki oyuncular birer birer gelip kadı'nın önünde ayakta dururlar.)

Kadı — (Hepsine birden) Hayrola! Söyleyin bakalım derdiniz nedir?

Polis — (Kadıya) Kadı Efendi, bu adamlar şu biçarenin hamamında yıkanmışlar. Sonra da para vermemişler! Verin dedim. Oralı olmadılar. İşte bunun için geldik.

Kadı — (Hamamcıya) Doğru mu polis efendinin söyledikleri?

Hamamcı — Evet efendim. İş Polis efendinin söylediği gibidir.

Kadı — (Müşteriye) Parayı verecek misin? Yoksa dayak attırıp hapse tıktırayım mı?

Müşteri — (Oğluna döner) Haydada oğlum parayı ver; haydada oğlum parayı ver!

Müşterinin oğlu — (Makamla) Vallahi baba kayboldu. Vallahi baba kayboldu!

(Müşteri ile oğlu birlikte şu nakaratı tuttururlar.)

"Rayrara ra.. ra... Rayraray ray.. ray..:

"Rayrara ra.. ra... Rayraray ray.. ray..,

(Müşterilerin bu ahenkli sözleri kadıyı yumuşatır. Coşup meydana iner. Söylenen makama uyarak oynamağa başlar. Sonra

müşterilerin makamını taklit eder.)

Kadı — Kırk senedir kadıyım, böyle dâva görmedim; kırk senedir kadıyım, böyle dâva görmedim.

(Kadı birden kendine gelir. Tabii bir ifade ile)

Hay Allah! Bu ne biçim iştir. Muhakemenizi tâlik ettim. Haftaya gelin!

(Hepsi birden meydanı terkederler).

III

(Kadı seyirciler arasından tekrar gelip şiltesine oturur. Biraz sonra arkadaşı görünür.)

Kadının arkadaşı — (Temenna eder) Selâmünaleyküm.

Kadı — Ve aleykümüsselâm. Hoş geldin bey birader.

Arkadaşı — Hoş bulduk. Ne var, ne yok. Haber olsa olsa sizde olur.

Kadı — İyilik, güzellik. Tam zamanında geldin bey birader. Yarın muhakemem var. Gelecek olursan iyi vakit geçirirsin. Yalnız bir şartım var. Dâva sırasında oturduğun yerde oynamıyacaksın! Ağırbaşlı, şöyle usturuplu o turup dinle.

Kadının arkadaşı — Ayıp ettin bey birader. Mahkemede böyle hafiflik olur mu Beni deli mi zannettin!

Kadı — Kusura bakma bey birader. Bana da gücenme. Fazla sorma, yarın gel.

Kadının arkadaşı: — Pek alâ! Pekalâ ! Olur, sana deli olmadığımı göstermek için gelirim. Allahaısmarladık (Gider).

Kadı — Güle güle, benim ağırbaşlı dostum.

(Arkasından kahkaha ile güler. Seyirciler de gülüşürler.)

IV

(Kadı ayağa kalkar. Meydana iner. Bir yarım daire çizerek 3 - 4 dakika dolaşır. Sonra tekrar yerine gelip oturur. Az sonra seyircilerin arasından arkadaşı görünür. Yaklaşıp selâm verir. Ve Kadının soluna konmuş arkalıksız iskemleye oturur.

Kadı, sarığına, cübbesine çekidüzen verir. Üç kere öksürür. Mübaşiri, çağırır. Mübaşir seyircilerin arasından gelir.)

Kadı — (Mübaşire) Geçen haftaki adamları çağır, gelsinler.

Mübaşir — Başüstüne efendim.

(Mübaşir, bir sağa, bir sola gittikten sonra dönüp meydan ortasına gelir. Yüksek sesle çağırmaya başlar.) Ahmet oğlu Hasan, Hasan oğlu Hüseyin, Gülşah oğlu Abdullah, Polis Nuri.

(Dâvacı ile dâva edilenler ve polis yavaş yavaş kadıya doğru yürürler. Kadının önünde sıralanırlar.)

Kadı — (Hamamcıya) Şu hamam meselesi idi değil mi? Anlat bir daha bakayım:

Hamamcı — (Boynu bükük, fakat hakkından emin olarak) Kadı Efendi, bu adamla oğlu hamama geldi. Yıkandılar. Para vermeden kaçmak istediler. Ben de polisi çağırdım. Gerisi bildiğiniz gibi.

Kadı — (Polise) İş böyle mi oldu?

Polis — Efendim, hamamcı doğru söylüyor.

Kadı — (Müşteriye) Ahmet oğlu Hasan, parayı verecek misin Yoksa deliğe tıktırayım mı?

Müşteri — (Oğluna döner) Haydada oğlum parayı ver, haydada oğlum parayı ver.

Müşterinin oğlu — (Makamla) Vallahi baba kayboldu. Vallahi baba kayboldu !

(Baba, oğul bir ağızdan)

"Rayrara ra.. ra... Rayraray, ray.. ray...

"Rayrara ra.. ra... Rayraray, ray.. ray...

(Müşterilerin bu lâübali makamlı tekerlemesi, Kadının arkadaşının sinirlerinin gevşemesine; önce yerinde, sonra meydan ortasına çıkıp oynamasına sebep olur. Kadı arkadaşının hareketlerine kahkahalarla güler. Bundan cesaret alan diğer sanıklar ve seyirciler gülüşmeğe başlarlar.)

Kadı — (Arkadaşına) Ne oldu bey birader, hani bana söz vermiştin! Bu değişme nasıl oldu ?

Kadının arkadaşı—(Kadıya yaklaşır.)Bu heriflerde bu âhenk varken ne ben sözümde durabilirim; ne de hamamcı parasını alır.

Kadı — (Arkadaşının sözlerine uyar. Dâvacıya yüzünü çevirir.) Anlaşıldı. İş bitti. Kararı verdim. Müşteriler beraet etti. (Seyirciler gülerler. Oyuncular meydanı terkederler.)

(Oyun, Trabzonun Of kasabasına bağlı Fındıkoba köyünden Hamit Buluttan tesbit edilmiştir.)

Musiki Konuları:

HALK MÜZİKLERİNDE DİZİLERİN TARİFİ

II

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Halk müziğinde kullanılan tonlar ve diziler hakkında bolca neşriyat yapan memleketlerden biri de Rumanya'dır. Geçen yılımızda S. Dragoi'nin dizilerimize benzer diziler kakkındaki tahlillerine temas etmiştik, bu yazımıza ayni memleketten fakat başka bir kaynaktan bazı bilgiler sunmakla başlayacağız. Bu kaynak, 1797 de doğan, 1854 te ölen bir Rumen müzikçisinin adını taşımaktadır: "Anton Pann,. 366 sayfalık kitapta konumuzla ilgili noktalar kitabın "Genul diatinoc,, başlıklı faslında başlıyor. Orada bildiğimiz majör tipi iskala için, daha başka yerlerde olduğu gibi, (modern majör) tabiri kullanılıyor. Bundan başka yedinci derecesi yeden, hassas not olmıyan, tonik altı olan (Tonikaltılı majör) tipinden (mod de sol) sol makamı diye bahsediliyor ki bu tampere olarak bizdeki acemli Rast , diğer ifade ile majör gamın beşinci derece dizisidir (Mixolidiyen). Minör dizi tipleri kitapta şu kategorilerde toplanmıştır: (Tabiî minör) , (altılısı bazan bü yük bazan küçük minör), (sınırlı ses genişliği - Amnitus - ni hâvî nedefinit minör) , (beşte altıncı derecesi altere edilmiş minör) - bizde ana dizide fa natürel, fakat beslerde fa diyez alan uşşak dizisi gibi . Genul Cromatik bahsinde de bizim Hicazkâr tipi dizi için (2 ve 6 . dereceleri pesleştirilmiş majör tipi dizi) - do, re, mi, bemol, fa diyez, sol, la, si, do - dizisi için de - bizim eviçli nikriz - (Dördüncü derecesi tizleştirilmiş çıkıcı melodik minör) denilmiştir. Başka bir yerde bizim acemli nikriz tipi dizi için (Dördüncü derecesi tizleştirilmiş fa modu) denilmiştir. Yani majör gamın dördüncü derece dizisi fakat dörtlü artık - re üzerinde şöyle bir dizi: (re, mi, fa, sol diyez, la, si, do, re) - Bizim şeddiaraban dizisi - ki zirgüleli hicaz, zirgüleli suzinak , hicazkâr, suzidil ve evicara dizilerinin şeddidir - (re, mi bemol, fa diyez, sol, la, si bemol, do diyez re) için keza (iki ve altıncı dereceleri pesleştirilmiş majör dizi), Majörün üçüncü derece dizisi için (Mi modu), yedinci derece dizisi için (Si modu) denilmiştir. (Do, re diyez, mi, fa, diyez , sol, la , si, do) gibi bir dizi için de (İkinci derecesi tizleştirilmiş Fa modu) - do üzerinden şed olarak - (artık dörtlü majör dizi) (re, mi, fa, sol diyez, la, si bemol, do) dizisi için de (dördüncü derecesi tizleştirilmiş bir natürel minör gam) ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeler bize bu kitapta , özellikle bizim dizile re benzer dizilerin ne şekilde tarif ve izah edilmeye çalışıldığını gösterir.

Şimdi Rumanyayı bırakıp başka bir tarafa geçelim: Uspenski ile Belajef'in müşterekeren yazdıkları (Turkmenskaya Muzika) — Türkmen müziği — 378 sayfalık eserde yazarlar kitabın 61 - 62. sayfalarında Türkmen müziğinde kullanılan dizilerden (La , si bemol, do, re mi, fa, sol, la) dizisi için (Frijiyen) — bizim Kürdî, Kürdili Hicazkâr dizileri gibi —, tabii minör dizisi için (Eoliyen), (La, si, do, re, mi, fa diyez, sol, la) dizisi için (Doriyen), — Bizim Hüseynî ve benzeri diziler — (La si, do diyez, re, mi, fa diyez, sol, la) için (Mixolidyen — bizim acemli Rast dizisi gibi —, (la, si bemol, do, re, mi bemol, fa) dizisi için (hipofrijyen) — bizdeki acemli Segâh gibi — hep kilise tonları terimleri kullanmışlar, (la si bemol, do, re, mi, fa diyez, sol, la) ve hicaz tipi diziler için de (yukarıdaki modlarla ilgisi olmıyan modlar) demişlerdir. Hatırlatalım ki S. Dragoi de Doric, Fricik, Mixolidik, Eolik.. gibi kilise müziği terimleri kullanmış ve meselâ bizim Nikriz tipi diziyi (Dördüncü derecesi tizleştirilmiş modul doric) şeklinde tarif etmişti.

Meşhur Çek folklorcusu ve ressamı Ludvik Kuba (Slav ezgileri peşinde geziler) adlı 734 sayfalık eserinin (Bosna Hersekde şarkı ve müzik) , (Bulgar Müziği tonları) başlıklı fasıllarında her iki bölge ezgilerini gene kilise tonları terimleriyle tarif etmiştir. Yalnız başkalarının (mol dur) dedikleri o, büyük üçlü ve küçük altılıdan mürekkep diziye önce dur, sonra mol aralıklardan ötürü (dur mol) adı vermiştir. Bizim Uzzal nevi hicaz ve benzeri bir kaç diziye özel isim bulamamış, Hicazkâr tipi dizi için (Bu

2388

Yurdun Çeşitli Yörelerinden :

BİLMECELER, BULMACALAR

I

Derliyen: Faik AKÇIN

A

Açıldı sandık, döküldü fındık: **Keçi pisliği**

Adı var, kendi yok: **Şeytan**

Adı var, toprağı yok; denizi var, suyu yok: **Harita**

Afakanım geldi, olşanım geldi, balaban bakışlı, keklik sekişli, narin turuncu, kızların birinci, bana bir sancı; öldüm bayıldım, gördüm ayıldım. **Eller alası, eltabancası, kolluk sopası, gül gülistan, içinde oturur abanozlu kadın: Kurbağa**

Ağaca bir karga kondu, gak dedi, guk dedi; bu dünyada beş şeye çare yok dedi: **Ovaya nal, yumurtaya sap, denize kapak, dünyaya dayak, göğe merdiven.**

Ağaca çıkar, insan değil; semeri var, eşek değil, yazı yazar adam değil: **Sümüklüböcek**

Ağaca çıkar, adam değil, yazı yazar kâtip değil, boynuzu var, inek değil, yük taşır, eşek değil: **Sümüklüböcek**

Ağaç başında sarı kedi: **Kayısı**

Ağaç üstünde kilitli sandık: **Ceviz**

Ağacın üstünde kara tavuk yatar, düşerim diye korkar: **Zeytin.**

Ağzı açık aya bakar: **Dibek**

Ağzı ho ho, kulpu diko, deliği izzo, zortada zirto: **Yayık**

---

gam için münasip bir isim aramaya lüzum görmedim, o çoğu zaman oriyantal adı altında anılan dizidir) demiştir. Bizim Hümayun tipi hicaz için de (Minör dominant dizisi) demiştir. — (La. si bemol, do diyez, re, mi, fa, sol, la) dizisi re minörün dominant, yani beşinci derece dizisidir. Bizim zirgüleli hicaz için de (Oriyantal dizi) tabiri kullanmış ve bu dizinin bütün Balkanlarda çok yaygın ve makbul olduğunu söylemiştir.

Kuba, Balkanların eski devirler müziğinin canlı bir müzesi halinde bulunduğuna kanidir. Tahsilde bulunduğum zamanlarda gerek Aloiz Haba ve gerek Prof. Şin gibi bilginler de dizilerimizi kilise tonları terimleriyle izaha çalışmışlardı. Bütün bunlar, halk ezgilerinin içinde yaratıldıkları dizilerin kilise tonları veya gamları ile izahını ifade eder. Gelecek yazıda bu bahse devam edeceğiz.

Ağzı içinde dil, haydi bunu bil: **Kaval**

Ağzı var, dili yok; nefesi var, canı yok : **Körük**

Ağzı var, dili yok, insan gibi konuşur : **Mektup**

Ağzı var, dili yok, karnı var barsağı yok: **Çorap**

Ağzı var, dili yok; kolu var, ayağı yok ; karnı var, barsakları yok. **Desti**

Ah ne idim, ne idim, samur kürklü bey idim; felek beni şaşırttı, kızgın küle düşürttü: **Kestane**

Ahu gelir, vahu gelir, ardından bir dahı gelir, ardından bir dahi gelir, ardından sulu umman gelir. **Sofra, limon**

Ah bu felek neyledi, beni bağlı köle eyledi: **Süpürge**

Ah mini mini, bir küçük sini: **Mercimek**

Ah benim güzellerim, sere serpe gezenlerim, inci boncuk dizenlerim : **Yaz**

Aheste beste, her gün kafeste, yem yer, su içmez; bu da bir nevreste: **İpekböceği**

Ak akça karalar, birbirini kovalar: **Deniz dalgası**

Aktır tarlası karadır tohumu = dokuması elle ekilir, dille biçilir: **Yazma - okuma**

Ak orman, sivri tepe, can alır, can kurtarır: **Koyun, kurt — köpek, çoban**

Aksarayın ortasında sarı sultan oturur : **Yumurta**

Ak gülüm nereden gelirsin, kan elinden kan değmedik kenarından: **İnek ile süt**

Akşam saçarım, gündüz toplarım: **Yıldız**

Akşam gezer, gündüz kaybolur: **Yıldız**

Akşam gelir, sabah gider, bize: Haydi, evlere der; yüzü kara, gözü kara, dolar bütün sokaklara, süsler onu ayla yıldız ; o, güneşten korkar yalnız, daha ufuk ağarırken, kaçar gider, bilmem neden? Darılmıştım ona ben, bil adını nedir? **Akşam**

Alçacık tatar, simit satar . . . . **(dinliyen bulsun)**

Alçacık boylu, kadife donlu: **Patlıcan**

Alçacık dağdan kar yağar: **Elek - un**

Alçacık dallı, yemesi ballı: **Cilek**

Alçacık tepe tıkırlı = çınbıllı küpe : **Nohut - Kızılcık**

Alçacık çınar, pırıl pırıl yanar: **Gelin**

Alçacık mezar, dünyayı gezer : **Ayakkabı**

Alçacık eşek, et taşır: **Takunya**

Alçacık damdan kar yağar: **Değirmen**

Al eline, koy cebine: **Mendil**

Aldım sopayı, dolandım Tepeyi: **Jilet**

Al renk, mor renk; acı dilli, acı sözlü, onsuz olmaz, yemek özü: **Soğan**

Aldır abası, yeşildir cübbesi; bunu bilmiyen eşek sıpası: **Kiraz**

Al rengine bakılır, kadehlere dökülür, buram buram tüterken önünde diz çökülür: **Çay**

Allah yapar yapısını, kullar açar kapısını: **Karpuz**

Allah yapar yapısını, demir açar kapısını: **Karpuz**

Allah görmez, insan görür: **Rüya**

Allahın aklı, boynuna taktı; altı gözlü on ayaklı: **Çiftçi**

Allahım zıp dedi, seni buraya kim dikti? İçi kovuk, dışı taş: **Minare**

Altı derin, üstü saman; aman efendim aman: **Nargile**

Altı derya üstü nar, öyle leziz bir şey ki padişahlar el sunar: **Nargile**

Altı gen gözlü, hem de tatlı, fakir ile sözlü, zengin harcı: **Bal**

Altı hasır, üstü hasır; içinde var, bekçi basır: **Kirpi**

Altı kaz, üstü nar, oturdu hünkâr, çıktı sadekâr: **Kül — ateş — tencere — pilav**

Altı kızıl alâmet, üstü kara melâmet; yaş koydum, kuru çıktı, salli alâ Muhammed: **Ekmek**

Alta koydum poturu, dam üstünde oturur: **Baca**

Anasını sattığım poturu, dam üstünde oturur: **Baca**

Alt katı oduncu, orta katı uncu, üst katı derici: **İğde**

Altından girerim, üstünden çıkarım, yine içinde kalırım: **Entari**

Altı manda, üstü keçi; içinde bir kara softa: **Ayakkabı**

Altı manda yüzü keçi; çayıra girdi: **Ayakkabı**

Altı manda üstü keçi minareye çıkarken gördüm: **Ayakkabı**

Altı mermer, üstü mermer, içinde sarı ceylân gezer: **Dil**

Altı mermer üstü mermer, içinde bir dilber oynar: **Dil**

Altı mermer üstü mermer, içi buruşuk Ömer: **Ceviz**

Altı pınar içilir, üstü çemen biçilir: **Koyun.**

Altı perçin, üstü perçin, içinde bir çift şah güvercin : **Göz**

Altı sırma üstü sırma içinde dilber ana. **(Dinliyen bulsun)**

Altı siyah, üstü kırmızı: **Kibrit**

Altı taş, üstü taş, içide bin bir baş : **Hamam**

Altı tahta, üstü tahta, içinde bir kara zâlim softa: **Kaplumbağa**

Altı toprak, üstü toprak, içinde bir sarı yaprak: **Ölü**

Aman gözler, canım gözler, beni gizler, eli gözler: **Kafes**

Amerikada bir, Afrikada bir, Avrupa ve Asyada hiç, Türkiyede üç: **Bu kıtaların yazılarında görülen noktalar:**

Ana bir kız doğurur ne ayağı var; kız bir ana doğurur, hem ayağı var, hem eli: **(Duyan, okuyan bulsun)**

Anada değmez, babada değer; halada değmez, amcada değer; vallahi değmez, billahi değer: **Dudak**

Anamınki taze taze, babamınki bir endaze: **Enginar**

Anam dedi: git çarşıya, çarşıdan al havayı, havayı bulamazsan dervayı, dervayı bulamazsan kıç ici al gel: **Hava: kuştur, derya, balıktır, Kıç ici, yumurta**

Anası yaylan kadın, babası pürçük herif; kızı güzellerden güzel, oğlu meyhanede gezer: **Asma evrimi**

Aman yassı Süleyman, baban sivri Süleyman; yassısı batar, sivrisi dürter, ikisinin arasında bir iş biter: **Tahta, sofra ve oklava**

Anası ile babası babası eğik belli, oğlu deli Hasan, kızı dünya güzeli: **Asma - koruk - üzüm.**

Anası kıvrım kıvrım, babası yeşil kıvrım; kızı güzellerden güzel, oğlu meyhanede gezer: **Asma — üzüm — Şarap**

Anası iğri büğrü, babası yesil donlu ; kızı gayet güzel, oğlu gurbette gezer : **Asma - koruk - üzüm - pekmez.**

(Devamı var)

Doğu İllerimizden:

VAN'DA FOLKLOR ÇALIŞMALARI

Yazan: Ünsal AYCAN

Göle yedi kilometre mesafede kurulmuş birçok harplere sahne olmuş tarihî ve serhat beldesi olan Van ve havalisi, halk kültürü zengin, folklorik bir hazine şehridir. Radyoda işittiğimiz birkaç halk türküsü hariç bu kaynaktan pek istifade edilmemiştir. Halbuki memleketimizin bir ucunda kalmış olan bu diyarda hakkiyle folklor araştırması ve derleme yapılsa mahallî oyunları, mahallî türküleri, manileri, atasözleri ve âdetleriyle tanıtılarak meçhul bir şehir olmaktan kurtulmuş ve memleketimizde bu zengin hazineden bir nebze olsun nasibini almış olur.

Vanda, kıymetli hazineden istifade etmek için 1956 da "Van Tanıma ve Tanıtma Cemiyeti,, adı altında bir cemiyet kurulmuş. Adından, da sarih olarak anlaşıldığı gibi cemiyet bu gayeye faaliyetlerini yöneltmiş ve bu yolda çalışmaktadır.. Cemiyet başkanlığına meslekî zaruret dolayısiyle senelerce en küçük köylere kadar adım adım dolaşmış ve bu havaliyi karış karış bilen bir öğretmen arkadaş. Mevlüt Öcal, getirilmiş. Van'lı olan bu arkadaşın hem çevrevi tanıma hem de cemiyetin gayesini tahakkuk ettirmekteki derleme faaliyetleri bakımından çalışmaları hakikaten takdire sayandır.

Cemiyetin bir oyun, bir de bağlama olmak üzere iki ekibi var. Bağlama ekibi çarşamba ve cumartesi günleri Halk Eğitim Merkezinde toplanıp, ciddî ve disiplinli bir çalışma yapmaktadır. Bazan ekip belediyeden neşriyat yaparak hem Van lılara hoş vakitler geçirtiyor hem de cemiyetin fiilî faaliyetini icra ediyor.

Van'da diğer bir folklor faaliyet müessesesi "Halk Eğitim Merkezi,, var. Bu geçen sene kurulmuş. Halk Eğitim Müdürlüğüne, bu topraklarda saçını ağartmış, tecrübeli ve muhterem bir meslektaş, öğretmen Sebahattin Özgür tayin edilmiş. Mesai ve tatil mefhumunu unutup kendini tamamen işine vermiş çalışkan, azimkâr bir arkadaş. Maarif Vekâletinin son zamanlarda Halk Eğitimine önem vermesi ve desteklemesi bu arkadaşın Halk Eğitim faaliyetlerini yapabilmesine yardım ediyor. Halk Eğitim Müdürü ayni zamanda Van'ı Tanıma ve Tanıtma Cemiyetinin ikinci başkanıdır. Cemiyetle Halk Eğitim Müdürlüğü elele vermiş ve işbirliği halinde ayni çatı altında, Halk Eğitim Müdürlüğüne yeni devredilmiş eski Halkevi binasında, çalışmaktadırlar. Şimdiye kadar ellerinde derlenmiş bazı türküler, maniler ve atasözleri vardır, derlemeye imkân nisbetinde devam etmektedirler.

Şimdilik bu derlemelerden bir örnek veriyoruz. Müteakip yazılarımızda Van'a dair folklor araştırmalarından ve derlemelerden bahsedeceğiz:

MANİLER:

Bastım sandık arası
Çekti atlas paresi
Göz gördi gönül sevdi
Nedir bunun çarisi ?
Karanfilim desteyim,
Bülbülüm kafesteyim,
Gidin o yare diyin,
Ölmemişim hesteyim.
Saçlarından almışam
Saç bağına salmışam
İsder al isder alma
Alnına yazılmışam
Küp dibinde unum var
Mevlâya umudum var
Seni bana versinler
Ziyarete mumum var.
Kaşların milelidir
Bu sevda sır iledir
Dilin elemi yaldadır (aldadır)
Muhabbet biriledir
Su gelir taşa değer
Kirpikler kaşa değer
Ele bir yar sevmişem
Yeddi gardaşa değer.

Folklor araştırması ve derleme hususunda her çeşit yardımlarını bizden esirgemeyen sayın Sebahattin ve Mevlüt Beylere bize gösterdikleri yakın ilgi, samimiyet ve itimatlarından dolayı burada teşekkürü bir borç bilir, başarılar dilerim.

İncelemeler:

TÜRK HALK ÇALGILARI

Yazan: Veysel ARSEVEN

Dünya yüzünde yüzyıllar boyunca, insanlar tarafından icad edilip kullanılmış olan çalgılar hakkında, hiç bir açıklama yapmadan, yalnız fotoğraflarını gösterir bir kitap hazırlanacak olsa, yüzlerce sayfa tutar. Bu çalgılardan bir çoğu yüzyıllar önce, birçoğu da daha yakın zamanlarda, sosyal görevlerini tamamladıklarından, kullanılmaz olmuşlar, bir çokları ise günün şartlarına intibak ettirilip geliştirilerek yeni ve daha ileri, daha kullanışlı ve daha elverişli hale getirilmişlerdir. Bazıları da, eski halleri ile zamanımıza kadar varlıklarını koruyabilmişlerdir.. Günümüzde de yeni yeni çalgılar yapılmaktadır.

Müzikte ileri gitmiş milletler, eski çalgılarını müzelere kaldırmakta beis görmezler. Çünkü ileri ve aydın insan, imkânları çok olan eski çalgıları dinlemekten hoşlanmıyor artık. Müzikte geri kalmış milletlerde ise halk çalgıları hâlâ otantik halleri ile devam ettirirler. Nitekim biz zurnayı hâlâ en ilkel haliyle kullanırken, Batılı sanatçı onu geliştirmiş ve obua veya İngiliz kornosu gibi iki olgun çalgı meydana getirmiştir. Biz davulu hâlâ bir kasnağa gerilmiş iki deriden ibaret bir çalgı olarak kullanırken, Batılı insan davulun akordlusunu icat etmiş. Biz kavalı veya çığırtmayı en basit haliyle kullanırken, onlar flüt denilen çalgının türlü boyda olanlarını yapmışlar. Mukayeseli örnekleri daha da çoğaltabiliriz. Ancak, bir çalgının bin yıl önceki durumunu olduğu gibi muhafaza etmesi mi, yoksa onu günün icaplarına göre değiştirmesi mi gerekir; halk çalgı -

BAĞLAMA (Örnek: 1)

Zurna Kaval Çığırtma Çifte Tulum-Zurna.

(Örnek: 2)

ları geliştirilmeli mi, geliştirilmemeli midir? konuları ayrıca birer tartışma ve inceleme konusu olabilir. Nitekim Türk halk çalgıları içinde bugün artık kullanılmayanları, unutulmuş ve izlerini kaybettirmiş olanları çok. Ben bu kısa yazımda, bugün Türk yurdunda hâlâ kullanılan, çalınan halk çalgıları üzerinde kısaca durmak ve örnekler vermekle yetineceğim.

Bu yazımla, Türk halk müziği yapısının tümü üzerine derginin 99. cu sayısında plânladığım yazı serisi bitmiş oluyor. Ancak, halk müziğinin estetik değeri, çalınış ve söyleniş tarzı, radyolardaki halk müziği programları üzerine söyliyeceklerim henüz bitmedi. Fırsat buldukça, bunlar üzerinde de bir nebzecik duracağım. Bu arada, çıkan yazılarımın hazırlanmasında değişik yönlerden faydalandığım kitapların bir bibliyoğrafyasını vermeği de bir vazife bilirim(1)

Bütün mızraplı sazlar, şekil bakımından hepsi de birbirine benzediğinden bir örnek koymakla iktifa ediyorum. (Örnek:1)

NEFESLİ SAZLAR

ZURNA: Davulun ayrılmaz bir arkadaşıdır. Nefesle çalınır; kamışlı bir sazdır. Üzerinde yedi, altında bir tane delik vardır.

KAVAL: Bu saz bir çoban sazıdır. Dilli ve dilsizleri vardır. Bir çok çoban masallarında yer almış ve âdeta efsaneleşmiştir. İçi boş bir buçuk sm. çapında bir silindirden ibarettir. Üst tarafında yedi, altında bir deliği vardır. Ağaç ve pirinç madeninden imal edilir.

TULUM ZURNA: Oğlak derisinden yapılır. Şişirildikten sonra deliklerden hava kaçırmıyacak şekilde sıkıca bağlanır. Açık bırakılan iki delikten birine tahta bir boru, diğerine de üstü delikli iki boru rapt edilir. Meydana gelen bu âlete TULUM ZURNA denir. Bu sazı çalabilmek için daima şişirilmiş olmak lâzımdır.

ÇIGIRTMA: Kartal kanadı kemiğinden yapılan bir sazdır. Üstte altı, altında bir deliği vardır. Tahtadan yapılmışları da bulunur.

NEY: Kaval ailesinden olup, kavaldan daha uzun ve daha mistik bir edası vardır. Kamıştan, tahtadan ve madenden de imal edilir.

ÇİFTE: Zurna ailesinden olmakla beraber, yassı bir kutuyu andırır. Bazılarında iki sıra delik vardır. Yalnız başına çalınan bir sazdır. (Örnek : 2)

NOT: Anadoluda yer yer gözüken girnata, ut, büğülü, keman gibi sazları, halk sazları ailesi içine almak doğru olmaz. Bunlar Anadoluya muhtelif vesilelerle girmişler ve hiç bir zaman revaçta olmamışlardır.

VURUŞLU SAZLAR

DAVUL: Türk halk müziğinin âdeta sembolü olan davul, aslında zurnadan hemen hemen ayrılmaz. Basit bir kasnak ile üzerine gerilen deriden ve iki tokmaktan ibarettir. Bu tokmaklardan sağ elde tutulanı büyükçe ve başı topuzludur. Sol elde tutulanı, — ki buna zipzibi derler — uzunca ve ince bir değnektir. Bu değnek daha ziyade ritmik incelikleri belli ettirmekte büyük rol oynar.

DARUKA: (Küp de denir) Küçük bir küp biçiminde olup, ağzına gerilmiş ince bir deriden ibarettir. Bu âlet daha ziyade kadınlar tarafından ve bilhassa düğünlerde bir ritim sazı olarak kullanılmaktadır. Elle ve parmaklarla vurularak çalınır.

TEF: Bir çok çeşitleri vardır. Bir kasnak ile üzerine gerilmiş ince bir deriden ibarettir. Zilli olanları da vardır.

ZİLLİ MAŞA: Maşa biçiminde iki ana koldan ibarettir. Her iki kolun uç tarafları iki çatalla ayrılmış ve bu çatalların uçları birbirine ayrı bir çubukla bağlanmıştır. Bir kadın çalgısıdır. Düğünlerde çalınan ritmik bir sazdır.

ÇARPARA (Şakrak): Ağaçtan yapılmış yassı ve beyzi tahtaların ikişerli olarak dört tanesinin bir araya gelmesinden ibarettir. Uçları ufak menteşelerle bağlanır, ritmik bir sazdır.

ZİLLER: Sarı pirinçten imal edilen, yassı tabak biçiminde iki parçadan ibarettir. Orta kısmından bir delik delinerek birer tasma geçirilir. Bu tasmalardan tutularak bir birine çarpmak suretiyle çalınır. (Örnek: 3)

(Örnek: 3)

YAYLI SAZLAR

KEMENÇE: Yay'ın küçük boylu bir benzeri olan bu saz da Karadeniz bölgesinde çok kullanılır. Üç telli olup muhtelif şekillerde akort edilir, ve kucakta otururken dize dayayarak çalınır. (Do - Fa - Sib) şeklinde akord edilir.

(Örnek: 4)

KEMANE: Keman şeklinde, fakat kemandan biraz büyükçe ve beş telli (Mi - Lâ - Re - Sol) yayla çalınan bir sazdır.. Keman gibi çene altına konarak çalınmaz; kucakta, Karadeniz kemençesine yakın bir şekilde çalınır.

YAY: Karadeniz kemençesine benzemekle beraber, ondan daha büyük, tel irtibatı itibariyle de farklıdır. Her teli çift takılır, telleri barsaktandır. (Re - Lâ - Re - Sol) olarak akort edilir. Kucakta çalınır, Karadeniz bölgesinde kullanılır (Örnek: 4)

KABAK: Adi su kabağının üzerine ince bir deri gerilmiştir. Eğit de denir. (Örnek: 5)

TULUM: 1947 yılında Beşikdüzü Köy Enstitüsü öğretmenliğim sırasında, öğrencilerin birinde aşağıda resmini çizdiğim sazı gördüm. Sıkılarak bana bu sazın adına

(Örnek: 5)

Tulum dendiğini, Rize vilâyetinin iç taraflarında kullanıldığını söyledi. Hemen bir tane de benim için getirtmesini rica ettim. Saz onbeş gün sonra hazır olmuştu. Akçe ağaçtan yapılmıştı. Çifte borusu da demirdendi. Ayrıca ağız tarafında gaga vazifesini gören iki dilli kamış bulunuyordu. İşte aşağıda resmini gösterdiğim saz bu saz idi. Anadolu halk sazlarına ait çıkan kitaplarda bu âlete dair izahat bulamadığım için, burada bu sazı tanıtmayı faydalı buldum. (Örnek: 6).

---

(1) **Arseven (Veysel), Karadeniz Bölgesi Halk türküleri. Çok Sesli Halk Türküleri**

Arsunar (Ferruh), Türkten Türküler

Ataman (Sadi Yaver), Anadolu Halk Sazları. Esnaf Şarkıları, Memleket Havaları.

Gazimihal (Mahmut Ragıp), Iklığ

Edgar (Willems), Le Rythme Musical

Golea (Antoine), Esthétique de la Musique Contemporaine

Koray (Fuad), Müzik Formları

Sarısözen (Muzaffer) Seçme Köy Şarkıları, Halk Türküleri

Saygun (Ahmet Adnan), Rize, Artvin ve Kars havalisi Türkü, saz ve oyunları hakkında bazı malûmat. Çoban Armağanı (Dört sesli Halk Türküleri).

Yalgın (Ali Rıza), Cenupta Türkmen Çalgıları.

(Örnek: 6)

Kitaplar Arasında :

"KIRK GÜN - KIRK GECE,,

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Yurdumuzda zaman zaman öyle değerli kitaplar çıkar ki Batı'da olsa "hâdise,, yaratır, hemen bütün dillere çevrilir, kısa süre içinde yeni yeni baskıları yapılır. Fakat, bize gelince, yazar bizden biri olunca, konu ile en yakından ilgisi olanlar da bile, ne bir ses, ne bir nefes.. Eserin eleştirmesini yapmak şöyle dursun, ağızlarına adını bile almazlar. Ahbap işi oldu mu, en değersiz karalamalar bile göklere çıkarılır. Neden böyledir, sorusuna verilecek cevap, aşağılık duygusu ya da kıskançlık, demekten başka sebep bulunamaz. Vay, bizim aydına.. Değer bilmiyen yerde değerli insan yetişir mi ? Uluslararası şöhret yetişmemesini çözmek isteyenler bu düğüme el atsınlar..

İşte, böyle uluslararası bir değere lâyık bir kitap çıkalı nerede ise iki yıl oluyor. Fakat, hâlâ ciddî bir eleştirmesini görmek nasip olmadı. Bir yıldan beri tadına doyamadığım, her açışta başka tad aldığım, bu yüzden masamın üzerinden kaldırıp rafa koyamadığım kitap: KIRK GÜN, KIRK GECE. Hazırlayıcısı METİN AND..

Çok anlamlı bir kapak.. İç kâğıdı kaymak gibi beyaz kuşe.. Bizde, bu nefasette basılmış kitap, yüzyılda on tane bile çıkmaz. Orta boy, 207 sayfa... İçinde konu ile ilgili doksan tane minyatür... Bu minyatürler, konuyu gözler önünde canlandırmada çok yararlı oluyor. Koca İmparatorluğun yüzyıllar boyunca süregelen donanma ve şenlikleri çağ çağ geçit resmi yapıyor sanki.. Zafer şenliklerinde, şehzade sünnet düğünlerinde, sultan hanımların evlenme törenlerinde, bütün İstanbul halkı ile birlikte, seyirciler arasına katılıyoruz. Binbir çeşit oyunlar seyrediyoruz. Bunları bir bir saymak mümkün değil, kitabı okumak gerek... Hem birkaç kere okumak.. Burada, yalnız konu başlarını vermekle yetineceğiz: Kitap esas olarak altı bölüme ayrılıyor. Her bölümde yazar, incelediği kitap ve başka belgelerin verdiği bilgileri güzel bir anlatımla sunuyor, sonra kaynakların metinlerini veriyor, isteyen eksisini de okusun, diye.

Birinci bölüm "Niye? Nerede? Nasıl ? ,, başlığını taşır. Burada şenliklerin niçin, nerede nasıl yapıldığı anlatılıyor. Böylece okurlar" Kırk Gün, Kırk Geceye,, hazırlanmış oluyor.

İkinci bölümde, (Güldürü ve Dans) konusunda lubetbazlar (oyun göstericileri), taklitçiler, oyuncu kolları, çengiler, sokak güldürüleri, kuklalar anlatılıyor.

Üçüncü bölümde "Hokkabazlık ve Sirk gösterileri,, ele alınıyor. Burada gözbağcılıktan tutunuz da her türlü kuvvet oyunlarına, şişebazlara, çenberbazlara, ateşbazlara, yılancılara ve sonunda ayılara, maymunlara, keçilere varıncaya kadar türlü oyunlar seyrediliyor.

Dördüncü bölümde, donanmalara, yalancı savaşlara geçiliyor. Daha sonra geçit alaylarını görüyoruz. Burada da kandillerle, fişeklerle donanmalar, kale oyunları, gemi oyunları, karada yürüyen gemi, gümüş maşraba oyunu, cirit, at koşusu bir sinema şeridi gibi gözler önünden geçiyor.

Daha sonra, eserin ana kaynakları, resimlerin kaynakları veriliyor. Kaynaklar, şimdiye değin el sürülmemiş, hatta bir kısmı meçhul yerli ve yabancı eserlerdir. Bundan başka, şimdiye değin araştırma konusu olmamış, yerli ve yabancı albümlere de başvurulmuştur. Yazar, çağının ustaları tarafından hazırlanmış Türk minyatür albüm ve sürnamelerinden başka Batı'nın Frankfurt, Paris, Londra, Liyon, Viyana gibi önemli merkezlerindeki büyük kitaplık ve müzeleri taranmış, konusu ile ilgili pek çok ve yeni bilgiler elde etmiştir. Belli ki, yazar bu işe yıllarca emek vermiş..

Metin And, öyle bir eser vermiş ki, daha uzun yıllar, onun değerini düşürecek bir yenisi kolay kolay meydana getirilemez, Millî kitaplığa bir eşi kolay kolay katılamıyacaktır. Aramasını bilen bir göz, onda her türlü malzemeyi bulabilir. Tarih, tiyatro, folklor, etnoğrafya için böyle bir eser ile belki ilk defa karşılaşıyoruz. Eserde, Türk tiyatrosunun tarihi bakımından o kadar çok malzeme var ki, bundan sonra, bu konuda ona başvurulmadan yazılacak eserler eksik kalacaktır. Yalnız büyük şehirlerimizde değil, bugünkü köy tiyatrosunun ne kadar

Bir Bolu Masalı :

Sena AKPINAR TMB-I 21157633

BİR ELMANIN HAKKI

Derleyen: İsmail Celâl GENÇTÜRK

(Bu masalı anlatan Bolu'lu Fehmi Çelikbaş Dayı Yuva köyünün masal babasıdır).

Zamanın birinde bir adam almış başını gurbete kazanmaya çıkmış. Bu adam giderken bir derenin kenarına gelmiş. Namaz vakti geldiği için: "Şu dereden bir abdest alıyım Namazımı da kılıyım öyle gidiyim,, demiş. Abdest alırken suyun üstünde giden elmayı görmüş. Elmayı almış ve ısırmış. Isırır ısırmaz aklına haram olduğu gelmiş. Hemen tükürmüş. Elmanın kimin olduğunu araştırmaya başlamış. Derenin yukarısında elma bahçelerini görmüş. Elmanın bu bahçeden düşüp geldiğini anlamış. Bu sırada oradan birisi geçiyormuş. O adama, elma bahçesinin kimin olduğunu sormuş.

Elmanın sahibi yarım saat ötede bir köyde imiş. Evi de kırmızı kiremitliymiş. Adam doğru köyün yolunu tutmuş. Eve varmış. Elma sahibini bulmuş. Başlamış anlatmaya : "Ağam, şu aşada sizin bahçeden düşme bir almayı ısırdım. Hemen haram olduğu aklıma geldi. Doğru sizi buldum. Ne olursunuz helâl edin.,,

Bahçenin sahibi kaşlarını çatmış: "Helâl etmem. Yalnız bir isteğim var. Onu yaparsan helâl ederim.,, Demiş. Bu kez bizim adam isteğini yapacağını söylemiş. Ağa : "Bak oğlum... Benim bir sürü koyunum var. Fakat çobanım yok. Sen ahlâklı birisine benziyorsun. Eğer koyunlarımı yedi yıl güdersen helâl ederim,, demiş. Adam da bu teklifi kabul etmiş. Başlamış koyunları otlatmağa. Yedi yıl olunca gelmiş ağanın yanına: "Ağam yedi yılım bitti. Helâl et de gideyim,, demiş.

Ağa: "Bak oğlum, yedi yılın bitti. Ama yine helâl etmecem. Çünkü, koyunlar çobansız. Yedi sene daha güt. O zaman helâl ederim. Hem o zaman sana kızımı da veririm. Yalnız kızımın eli, ağzı, gözü yok. Gabul edersen hadi,,..

Adam razı oluyor. Koyunları otlatmaya başlıyor. Hasılı yedi yıl da geçiyor. Adam başlıyor düğünü yapmağa. Ağa esaslı bir düğün yapıyor. Nihayet gerdek gecesi geliyor.

Zavallı çoban heyecanla bekliyormuş. Bir evden içeri ipek elbiseler içinde bir kız girmiş. Ama ne kız. Hele bir görseniz. Ayın on dördü gibi. Çoban, kızı görünce feleğini şaşırmış. Kızın her şeyi tamam. Doğruca oğlanın yanına gitmiş. "Ağam, kızın her şeyi tamam. Sen bana eksik demiştin. Öyleyse bu senin kızın değil. ,,

Ağa gülerek: "Eli yok dedimse, haramda eli yok. Ağzı yok dedimse haram yimez. Gözü yok dedimse haramda gözü yok. Bu benim kızımdır. Allah mesut etsin hadi,, demiş.

Çobanla adamın kızı muratlarına ermişler ve mesut olmuşlar. "Sabreden derviş muradına ermiş.,

---

gerilere gittiğini yine bu eserden izleyebiliyoruz. Örneğin, bugün pek çok köylerimizde oynanan "arap oyunu,, (s. 29), "geyik oyunu" (s. 56—57) bunlar arasındadır. Bu gün Anadolunun bazı yerlerinde süregelen, genç erkeklerin kadın kılığında düğünlerde oynamaları vardır ki, adına "köçek,, denir. Bu durumu geçen yıl, öğrencilerimden İsmet Ergün, Çankırı köylerinde tesbit etmişti (bakınız: T. F. Araştırmaları, sayı 133). Köçekleri, "Kırk Gün, Kırk Gece"de de resimleriyle birlikte görüyoruz. (s. 48).

"Kırk Gün, Kırk Gece" için bir eksiklik aramak gerekse, deriz ki, resimler ve minyatürler renkli basılmalı idi. Fakat, bunun güçlüğünü de takdir etmez değiliz. O zaman, başka masrafının bir iki kat artması, dolayısıyla fiyatının da artması gerekirdi ki, bu da okurlar için okuma imkânsızlığı doğururdu.

Sayın Metin And'ın hazırlamakta olduğunu bildirdiği "Oyun ve Büyü,, "Bizans Tiyatrosu" , "Karagöz - Orta Oyunu,, eserlerini bir an önce vermesini dilerken, kendisini tebrik etmenin de bir borç olduğunu söylemek isteriz.

Her bakımdan Türklük için faydalı olan 'Kırk Gün, Kırk Gece"yi henüz okumamış olan okurlara bir kolaylık olmak üzere, temin edebilecekleri adresi de veriyorum : (Taç Yayınevi, Posta kutusu 1126, İstanbul. f. 15 lira).

Saz Şairleri :

AŞIK MEYYİTİ

II

Yazan: Raci DAMACI

Buna nazaran bir taraftan da kendi kendine nasihat veriyor :

Teşvisi dünyadan feragat eyle,
Kendini bilen can her an olur şad.
Kâmilin sözüne reayet eyle,
Kendini bilen can her an olur şad.
Sen bir ganimet bil geçme bu demi
Sakin bir kimseye eyleme kemi,
Allaha teslim ol hiç çekme gami,
Kendini bilen can her an olur şad.
MEYYİTİ kimseden sorma suali,
Men aref sırrından anla bu hali,
Kemal-i zatindir hakkın ihsanı ,
Kendini bilen can her an şad olur.

BÜLBÜLÜM

Sevgili bülbülüm kafeste mahpus,
Kapısı açılsa uçarak kaçar,
Bulunmaz dünyada olmayan meyus,
Muhakkak derdi var söyletme açar.
Söyletme kimseye derdini sakın,
Bu sözler küpedir kulağa takın,
Bakma uzaklara Hak senden yakın,
Kendini bilen can kalır mı naçar.
MEYYİTİ kendinden haber al uyan!
İnsanın zatında Hak olur ayan,
Kendini bilmeyen mutlaka hayvan,
Kalbine zehirli saçmalar saçar..

Yukarıda yazdığım gibi şairimiz pek de ümmi değildir. "Hakikat,, adlı manzumesi sözlerimi doğrulayacak düzendedir.

HAKİKAT

Hakikat halini söylerse fakir,
İnkâra düşenler tektir ederler.
Maden-i halisler potada erir,
Üstad-ı kâmiller iksir ederler.
Üstad-ı kâmilde bütün maharet,
Beni adamdedir keşf ü keramet,
Deme cahillere sırr-ı emanet ,
Başka bir mânaya tefsir ederler.
Ne bilsin "enelhak" sırrını ahmak,
Hakkı inkâr eden bu sırdan uzak ,
Her kim ki aşıksa canana mutlak,
Her taraftan anı tenvir ederler.
MEYYİTİ âşık ol, canana eriş
Adalet yolunda doğrulur her iş,
Kalbini temiz tut, sabrını geniş,
Erbab-ı hakikat takdir ederler..

Âşıkın oğlu Cemal Özdolap'ın arkadaşım oldduğunu bildirmiştim. Bakınız oğluna yazdığı nasihatları ne kadar mânalı:

Her zaman nasihat eylese baba,
İtaat etmeyen evlâdı neyler .
Bütün hayatını eylese heba,
Söz tutmayan gafil irşadı neyler.
Söz tutmayan kimse irşad olur mu?
Selâmet kapısı küşad olur mu?
Umutsuz yaşayan can şad olur mu ?
Hakkı seven insan inadı neyler.
MEYYİTİ zikr eyle hakkı her zaman,
Sana sahip olan hazret-i Süphan,
Müminlere her an secde-i rahman,
Hakka tapan Âşık feryadı neyler. .

*

Gözlerim görmeye müştak Celâle,
Kalbimin içinde kıymeti vardır.
Yarabbi uğratma bir gün zevale,
Unutmam bir zaman hasreti vardır.
Ne olacak bilmem birden savuşmak ,
Allahtan dilerim lûtfa kavuşmak,
Diyarı gurbete var mı alışmak ,
Yiyecek, içecek kısmeti vardır.
Ayrılık firaktır, kalbe meraktır,
Nefsi ammareden bu bir tuzaktır ,
Doğruyu söylesem derler bunaktır,
Müfsidin fesadı gayreti vardır.
Söyledim Cemale sözüm geçmedi,
Sözlerime asla kıymet vermedi,
Hayat çeşmesinden alup içmedi,
Bunda da Allahın hikmeti vardır.
Çıkarma kalbimden muhabbetini ,
Helâl kazanç ile ver nimetini ,
Yarabbi ihsan et hidayetini,
Bilirsin Günahkâr MEYYİTİ'n vardır.

Şairin Anadoluda seyahatler yaptığını ve dolaştığı yerlerde tabiata karşı bigâne kalmadığını görüyoruz. İşte Diyarbakırda ki Karacadağa ait şiiri bakın ne kadar güzel:

KARACADAĞ

Karacadağ karacadağ,
Kara mıdır kışın senin ?
Eteğinde var mıdır bağ,
Yayla mıdır başın senin ?

Yapıldak Folkloru:

HIDIRELLEZ, EĞLENCELER, DÜĞÜNLER

Yazan: Nedim ORTA

Çanakkale'ye 17 km. olan bu köy, gün be gün folklor bakımından kısırlaşmaktadır. Sebebi de şehre yakın ve şosenin içinden geçmesi; dolayısiyle de köyün şehirle sık sık temas etmesidir.

1 — HIDIRELLEZ: Hıdırellezde sürücü - ler gençlere koyun bağışlarlar. Gençler bu koyunu; köyün güneybatısında bulunan çamlık bir tepede pişirirler ve ziyafet çekerler. Bu eski bir gelenektir. Sürüp gider. Hıdırellezde bu koyunu bağışlamayla, sü - rülerin hastalığa tutulmıyacağına ve ça - kal - kurt hücumlarına maruz kalınmıya - cağına inanılır.

2 — DEDE YANI: Vaktiyle bu isimde bir yatır varmış. Köy kadınları burada mum yakarlar, adakta bulunurlarmış. Kö - yün kuzeyine düşen bu yan, şimdi belirsiz haldedir. Dede yanı ve bu gelenek kalk - mak üzeredir.

3 — HIDIRELLEZ EĞLENCELERİ: Köy kızları beyaz elbiselere bürünürler ve köyün meydanında oyunlar oynarlar. Ayaklarına giydikleri çetiklerden, başlarındaki yazmalaradek bembeyazdırlar. Tıpkı bir zambak gibi. Oyunlar: Kovalamaca, istop, köşe kapmaca v.b. gibilerdir. Hıddırellez - den gayri kızlar her günkü kıyafetleriyle cuma günleri de bu oyunları oynarlar.

4 — YILBAŞI: Yatsı namazından sonra camide mevlit okunur. Bu arada gül suyu serpilir, ödağacı yakılır ve şeker dağıtılır. Mevlit bitince camiye sofralar gelir. Her hane bir sofra hazırlar. Yemekler yendik - ten sonra herkes dağılır. Kahvelerde eğ - lencelerine devam ederler.

5 — EĞLENCELER: Yüzük saklamaca, masal anlatma, bilmecelerdir.

Bilmecelerden bazıları:

— Üç güzel ve bu üç güzelin birer gü - vercinleri var. Güzeller güvercinleri salı - yorlar. Üç delikanlı bu güvercinleri tutmıya uğraşıyorlar. Delikanlılardan hangisi güvercinleri en kısa zamanda tutarsa gü - zellerden birini alacaktır. Delikanlılardan biri 10 günde diğeri 15 günde üçüncüsü bir ayda güvercinleri yakalıyorlar. Güzeli, 10 günde yakalıyana vermeleri gerek. Oysa ki bir ayda yakalıyana veriyorlar. Neden ?

Çözümü: Bir ayda derken (30 gün) kastedilmiyor. Bir ay! deyip elini sallıyor ve yakalıyor.

6 — DÜĞÜNLER: Kız isteme dünür vasıtasiyle olur. Kız tarafı verici olursa, oğ - lan evi - kız evine, kız evi - oğlan evine ziyafete gider. Aralıklı olan bu ziyafetler darbuka v.b. gibilerle eğlenceli geçer. Düğün cuma günü başlar, pazaradek sürer.

Önceleyin çeyizler oğlan evinden kız evine nakledilir. Oğlan evinde yalnız aşkılar kalır. Sonra bu çeyizler araba ile oğlan evine getirilir. Çeyiz getirilirken gençler çeyiz arabasının önünü keserler bahşiş olarak mendil, para alırlar. Gelinin oğlan evine getirilmesi için taksi tutulur, bu şartla. Gelin köy ihtiyarları tarafından alınır ve tekbir getirilerek oğlan evine getirilir. Koltuk yapılmazdan evvel güvey traşı vardır. Bunun için berber davulun refakatinde düğün evine getirilir. Traştan sonra koltuk yapılır.

Neler ettin neler bana,
Ne eyledim ey dağ sana,
Mümkün ise git bir yana,
Yok mu çıkar yolun Senin
Belli değil kışın, yazın ,
Fırtınadır senin sazın,
Çekilmedi asla nazın,
Bilinmedi derdin senin.
Adanadan geldim işe ,
Ettim senden çok endişe,
Mayıs ayı döndü kışa,
Türlü türlü tavrın senin.
Diyarbakır kar dağısın ,
Kışın soğuk ocağısın ,
Gelin, kızın yaz bağısın
İsmi nedir yarin Senin?
Karacadağ güzel köyün,
Pek düzeldi eski huyun,
Şeker gibi tatlı suyun,
Nerden akar Çayın senin ?
BU MEYYİTİ ne söyledi ,
Talip olan gûş eyledi,
Dilde kalpde hak dileldi,
Sırrı süphan seyrin senin.

(Gelecek sayıda bitecek)

Tanınmıyan Şairlerimizden :

ŞEBİNKARAHİSARLI SEYYAHİ VE MESTURİ

Yazan: Hayri AKYÜZ

ŞEBİNKARAHİSARLI SEYYAHİ

Seyyahi Şebinkarahisarın Taş mahalle - sindendir. Aslen Ermeni olup dönmedir - Seyyahinin ustasının "Meftunî,, olduğu söyleniyor. Bazıları ise "Kararî,, isimli bir zattır diyorlar.

Seyyahi'nin (Mesturi) ve (Gülzari) ad - larını taşıyan iki de çırağı varmış. Gülzari - nin bağlama çaldığı bilinmektedir.

Aslan Tokatlı olduğu zannedilen (Mef - uni) Şebinkarahisara geldiğinde Seyyahi'- yi de beraberinde götürüyor. Seyyahi'nin ustasının tesiri altında kaldığı muhakkak - tır. Seyyahiye ait mecmualardan aldığımız birkaç parçayı aşağıya koyuyorunz.

Şehre geldim geleli hak vermedi haram bana
Gülme zevki sefa vermiş ne bais gam bana
Geçiverdi gubbenin altında yok mu bir tabip
Derdime tabip cem ettim dediler viran bana
Doğu her maksadı var ise aldı dünyadan
Naz etmeden ahterim yaz böyle kim bana
Nahı murat Ceyhun akar leylünihar ab-ı revan
Ağlamasa yaş gösterir çeşmim dahi şol nem bana
Seyyahi edna zatından ahterim değil küşat
Ayimal olsam dahi yine gelür sitem bana

●

Gizleyüp kalbinde eylersin nihan
Sakın her nutku zahir olur mu?
Eylese bir pire ikrarı iman
Gönül dergâhından tagyir olur mu?
Müridi kâmile eyleriz hizmet
Himmeti var olsun erenler şevket
Evvel erbabına etmeden hizmet
Kişi sanatında mahir olur mu

Seyyahi payına hak olmayınca
Yakılım narı aşka yak olmayınca
Bir kişinin zatı pak olmayınca
Emam görme ile tahir olur mu

●

ŞEBİNKARAHİSARLI MESTURİ

Şebinkarahisarlı olup Seyyahinin çıraklarındandır. Aşağıya bir parçasını koyuyo - ruz:

Ahu feryat etmesün Leyla'ya Mecnun olmayan
Çekmesün sevda abes ol yâra meftun olmayan
Dostlarım ayıp etmeyin ağladığım ol yâr için
Zerreveş bülbül olur mu derdi efzun olmayan
Derdime derman diye dert ağlama her adama
Çünkü bilmez derd-ü mihnet bahtı varun olmayan
Ehli aşkın çektiği dertten ser'in azat eder
Aşk elinden çeşmi giryan sine pürhun olmayan
Söyle (Mesturi) dili narın acep olmaz sana
Ah eder mi âlem içre kalbi mahzun ol - mayan

Bize gelen KITAPLAR

* Ergin Sander: "Gözlerinde Gökyü - zü.,, Şiirler. Yeditepe yayınları. 106. 20x14 boyunda. 48 sayfa, 2 lira.

* Ali Faik Cihan: "Acı Ama Gerçek". Yarının büyük Türkiyesi için bir deneme. Varlık Büyük Cep Kitapları: 187. 17x12 boyunda, 112 sayfa, 2 lira.

* Oktay Rifat: "Bir Takım İnsanlar". Oyun, 2 perde, Varlık Tiyatro Serisi: 5 17x12 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

* İlhan K. Mimaroğlu: "Musiki Tarihi". Varlık, Faydalı Kitaplar: 13. 17x12 boyunda, 320 sayfa, 5 lira.

* Muzaffer Gökman: "Amerika Notları,,. Varlık Büyük Cep Kitapları: 188. 17x12 boyunda, 112 sayfa metin 16 sayfa resim; 128 sayfa, 2 lira.

* Carlo Collodini — Ülkü Tamer: "Küçük Penbe Maymun,,. Çocuk romanı. Varlık Çocuk Klâsikleri: 28, 17x12 boyunda, 56 sayfa, 1 lira.

* Tahsin Yücel: "Büyük Şairler ve Şiirleri". Elli şair. Hayatları ve şiirlerinden örnekler, İbrahim Ersaraç tarafından resimlendirilmiştir. Varlık Faydalı Kitaplar: 14. 17x12 boyunda, 304 sayfa, 5 lira.

* E. M. Forster — Filiz Karabey: "Hindistanda bir Geçit". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 29. 17x12 boyunda, 272 sayfa, 4 lira.

* Carl Van Doren - Orhan Azizoğlu: "Kısa Amerikan Edebiyatı Tarihi,,. Varlık Büyük Cep Kitapları: 189. 17x12 boyunda, 112 sayfa, 2 lira.

* Fazıl Hüsnü Dağlarca: "Cezayir Türküsü". Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Arapça olarak dört lisanla şiirler. Kitap Yayınları, Atatürk Bulvarı 112, Aksaray - İstanbul. 19x14 boyunda, 32 sayfa, 200 kuruş.

* Bahri Özdeniz: "500 Yemek ve Tatlı Receteleri,,. Alaturka ve Alafranga yemeklerin tarifleri. İkbal Kitabevi — İstanbul. Ciltli. kuşe üzerine renkli olarak basılmış dış kaplı, 19x14 boyunda, 352 sayfa, 12.50 lira.

* Kerim Yund: "İstiklâl Marsı Bilgisi". Millî marşımızın kırkıncı yıldönümü dolayısiyle yayınlanan kitap, Türkiye Harsi ve içtimaî Araştırmalar Derneği tarafından bastırılmıştır. P.K. 20, Bakırköy - İstanbul adresinden edinilir. 24x16 boyunda, 48 sayfa, renkli kapaklı, 250 kuruş.

* İbrahim Aslanoğlu: "Divriği Şairleri,,. Divrigi'li 19 şairin hayatı ve şiirlerinden örnekler. 17x12 boyunda, 96 sayfa 250 kuruş.

* Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil: "Türkiyede Çeşitli Gazete ve Dergilerle Bölge Basını Hakkında Yapılmış Olan Yayınlar". Fikir gazeteciliğimizin 100. yılı münasebetile. İst. Üni. İktisat Fak. Mecmuası, C. XXXI, Nu. 1—4 den ayrı basım. 24x17 boyunda, 8 sayfa.

BİZE GELEN DERGİLER

TÜRK DİLİ — FORUM — KÖY POSTASI — TOPRAK — VARLIK — BİLGİ — YEDİTEPE — YENİ YAYINLAR — DOST — YELKEN — KİTAP BELLETEN — YENİ UFUKLAR — SANAT DÜNYASI — MESLEK GAZETESİ — YENİ KAYNAK — ÇAĞRI — YENİ ADAM — GAZİANTEP KÜLTÜR DERGİSİ — BEŞPARMAK (KIBRIS) — KULİS — UYARI (KIBRIS) — TARİH YOLUNDA ERZURUM — KAHRAMAN YURD — GENÇLİK TGMT — İKTİSAT VE MALİYE — MENSUCAT DERGİSİ — DEMET — KİTAPLAR ÂLEMİ.

THE FOLKLORİST (Manchester - İngiltere) — FOLKLORE (Londra - İngiltere) — ARTS ET TRADİTİONS POPULAİRES (Paris - Fransa) — JOURNAL OF AMERİCAN FOLKLORE (New-York, U.S.A.) — ETNOLOGİYA, NOVA SERİJA (Sarayova - Yugoslavya) — PROBLEMS OF THE PEOPLES OF THE USSR (Münih - Batı Almanya) — FOLKLORE DE FRANCE (Fransa) — ORİENTE MODERNO (Roma, - İtalya) — BULLETİN DE L'İNSTİTUT ETHNOGRAPHİEQUE (Belgrad, Yugoslavya).

Ayın Folklorla İlgili Olayları :

ATASÖZLERİ KİTAPLARI SERGİSİ

Yazan: Bora HINÇER

Arslan Kaynardağ

Arslan Kaynardağ, evvelki yıllarda Büyük Türk mizah ustası Nasreddin Hocaya ait basılı eserlerden derili bir sergi açmış, büyük ilgi toplamıştı.

Arslan Kaynardağ, bu defa Türk - Alman Kültür Derneği galerisinde bir "Türkçe Atasözü Kitapları,, sergisi düzenlemiş ve büyük bir ilgi görmüştür. 15 - 25 nisan tarihleri arasında sergilenen yazma ve basılı kitaplar, dergiler, ve belgeler, bütün aydınların ilgisini çekmiştir.

Halk kültürüne ait eserleri sık sık bir araya getirerek sergileyen Arslan Kaynardağ'ı bütün kalbimizle tebrik ederiz.

Gelecek sayılarımızda bu konuda daha geniş bilgi vermiye çalışacağız.

V. TÜRK HALK OYUNLARI BAYRAMI

Yapı ve Kredi Banka'sının bir kültür hizmeti olarak kurduğu "Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi" bir gelenek haline getirmiş olduğu Türk Halk Oyunları Bayramı'nın bu yıl beşincisini, yine 20 - 31 temmuz 1961 günleri arasında düzenlemeye karar vermiş ve çalışmalara başlamıştır.

Bu yıl yapılacak olan bayramda yeni ve çeşitli bölgelerden değişik ve İstanbulda hiç görmemiş olduğumuz Türk halk oyunlarını seyretmemiz mümkün olacaktır. Bu suretle her yıl, hem bir halk oyunları ziyafeti çekilmekte ve hem de bu oyunlar figür ve müziklerile birlikte derlenmektedir.

Bu seneki bayramın da geçen yıllardaki gibi başarılı olması en büyük dileğimizdir.

ALMANYA'DA TÜRK HALK TÜRKÜLERİ

Federal Almanya'da bu yıl Türk halk türkülerine ait bir eser yayınlanmıştır. Bu eserde birkaç yabancı memleketin daha halk türkülerine yer verilmiştir.

Bu kitapta bulunan halk türkülerimiz, Almanyadaki okullarda talebelere öğretilmekte, ve koro halinde söyletilmektedir. Geçen ay bu haber bütün Türkiyeye yayılmıştır.

Bu kitap Alman pedagoku Dr. Friedrich Klausmeier tarafından hazırlanmıştır.

Eserin hazırlanmasında UNESCO'nun da yardımı olmuştur.

Yine Almanya'da 7 Türk halk türküsünü bir araya getiren bir plak hazırlanmış, bu da büyük ilgi görmüştür. Bu plâktaki türküler Sadi Yaver Ataman'dan ve Ankara Devlet Konservatuarından alınmıştır.

AMERİKADA TÜRK MUSİKİSİ

Geçen ay, bütün İstanbul gazetelerinde bir haber çıktı. Bu haberde aynen şu bilgi veriliyordu:

Nevyork, — Amerika Türk Kadınlar Birliği New-York'ta Diplomat otelinde çok başarılı bir Türk müziği konseri tertip etmiştir. Hem fakir Türk çocukları menfaatine para toplanmış, hem de davetliler zevkli saatler yaşamışlardır.

Salon hınca hınç doluydu. Birleşmiş Milletler Başdelegemizin eşi Bayan Menemencioğlu, devlet memurları, Amerikalılar ve her çeşit Türkler — 30 - 40 yıl önce Amerikaya göçmüş Anadolulular ve Kıbrıslılar — nisbeten yeni sayılan iş adamları, talebeler, Türkiyeden vaktiyle göçmüş Musevi, Rum ve Ermeni cemaatlerinin de kalabalık kütleler halinde hazır bulunması toplantıya bir "bütün Türkiye,, havası vermişti. Hattâ bunlardan Bay Kalustyan heyecanını tutamayıp sahneye fırlamış, Türk müziğinin içindeki Türkiyeye olan bağları nasıl canlandırdığının samimî bir dokunaklıkla anlatmıştır.

Program, tanınmış sanatkâr Lütfi Güneri tarafından tertiplenmiş ve orkestra da musikişinas Tarık Bulut tarafından idare

edilmiştir. Güneri, bütün profesyonel hüneri ve güzel sesiyle dinleyicileri coşturmuş, bir şarkıda gözleri yaşartırken bir türküde el çırptırmıştır. Şükran Tatlıdil'in türküleri de zevkle dinlenmiştir.

Bu profesyonellerin yanıbaşında. Dr. İrfan Doğrusöz ve koro heyeti gibi başka mesleklerde temayüz etmiş (meselâ kadın - erkek doktorlar, hariciyeciler gibi) amatör sanatkârlar da vardı.

İstanbul radyosunun meşhur Dr. İrfan Doğrusözü, gerek yaylı tanburiyle, gerekse güzel sesiyle sanatının derinliğini bir kere daha ispat etmiştir. Genç koro da, musikimizin ne kadar vakur, derin ve hassas olabileceğini göstermiştir. Esasen program öyle hazırlanmıştı ki, musikimizin her yönü temsil edilmişti: neşeli türkülerden, hazin şarkılardan, ağır, derin klâsik parçalara kadar hepsi zevkle sunuldu.

Bütün bunlar, Birleşmiş Milletler Elçimizin eşinin başkanlığındaki Amerika Türk Kadınlar Birliğinin gayretinin neticesiydi. Gerek Türk kültürünün yayılması, gerekse Türkiyeye hayır için para toplanması işlerinde hep ön safhada görülen bu Dernek bir kere daha Amerikadaki Türklerin takdirini hakkıyle kazanmıştır.

İSTANBUL İLİ HALK EĞİTİMİ TESKİLÂTI ÇALISMA PLANININ FOLKLORLA İLGİLİ YÖNLERİ

İki aydanberi devamlı bir şekilde çalışan ve İstanbul Vali ve Belediye Baskanı Tümgeneral Refik Tulga'nın derin ilgisiyle faaliyetine hız veren Kurul, folklor alanında da çalışmak için bir plân hazırlamıştır.

İstanbul Vali Muavini Lûtfi Elgin ve Milli Eğitim Müdürü Halis Kurtça'dan da büyük yardımlar gören Kurula başarılar dileriz. Kurulun hazırladığı plânı aynen veriyoruz :

Halk eserlerini işleyerek millî kütüphanemiz için değişmez demirbaş nüshalarını hazırlamakla görevlendirilen ve 4 yıldan beri çalışmakta olan folklor ve yayın koluna da şu çalışmalar yüklenmiştir :

1 — Sözlü gelenek halinde sürüp gelen halk eserlerini derlemek.

2 — Eski cönkleri ve yazma eserleri tarayarak bu güne kadar basılmamış olanları ortaya çıkarmak.

3 — Derleme ve tarama yoluyla elde edilen halk masalları ve halk hikâyeleri gibi halk eserlerini halk ağzı ve halk zevki ile işleyerek değerlendirmek, halka ve halktan aydına intikal ettirmek.

4 — Halk ruhunun vatanı sayılan halk eserlerini, halk kitapçılarının bozup değiştirmelerinden korumak.

5 — Maziden gelen millî kültür bağlarımızın kopmaması ve folklor ürünlerimizin kaybolmaması için derleyip topladığımız halk eserlerine ait bir folklor arşivi kurmak.

6 — Folklor ve yayın kolunun çalışmalarını güçlendirmek için gerekli teknik imkânları sağlamak.

Halk Eğitimi teşkilâtının çalışmalarına ilgi ve iştiraki arttırmak, ortam hazırlamak için geniş çapta bir propaganda kampanyası açılacak ve bu alanda basından, radyodan, sinemalardan, tiyatrolardan, spor müsabakalarından ve her çeşit toplantı yerlerinden yararlanılacaktır.

FORUM DERGİSİ
8 YAŞINDA

* 1 Nisan 1961 den itibaren yenilikler ve imzalarla emrinizde
* Yedi Yılın tecrübesi
* Prof. Bahri SAVCI, Prof. Cahit TALAS, Prof. Sadun AREN, Doç. Yaşar KARAYALÇN, Doç. Osman OKYAR, Doç. Münci KAPANİ, Mümtaz SOYSAL, Cemal AYGEN, Metin AND, Haluk ÜLMAN, Memet FUAT VE beğendiğiniz imzalar

FORUM'da

* Tarafsız YORUM, Akademik İNCELEME, Okurlarına SÜTUN veren tek dergi FORUM'dur.

FORUM OKUYUNUZ
P.K. 131 — Ankara, 100 kuruş

Mobil Ekonomi ve Servis 5.000.000 Kilometrelik Mobil Ekonomi Müsabakalarıyla değerini ispat etmiştir.

MOBİL EKONOMİ SERVİS

YAKITTA EKONOMİ TAMİRDE EKONOMİ ÖMÜRLÜ ARABA

Mobil Ekonomi ve servis Programı 5 Kıtanın 17 memleketinde tertiplenen 60 Mobil Ekonomi Müsabakasından edinilen tecrübe ile sizlere yakıtta, tamir masraflarında ekonomi sağlamak, arabanızın ömrünü uzatmak ve daha emmiyetli araba kullandırmak gayesiyle hazırlanmıştır.

Mobil Ekonomi ve Servis aşağıdaki üç öaemli özelliği bir araya getirmiştir :

1 - Mobil Servis - Mobil Ekonomi müsabakalarında elde edilen ekonomi tekniğinin otomobil bakımına da tatbikini sağlayan komple bir bakım programıdır. Ekonomi sağlayan metodlar üzerinde ihtisas yapmış Mobil elemanları, arabanızın uzun ömürlü olmasını temin için gerekli bütün yağlama ve bakım servisini hizmetinize arzedeceklerdir.

2 - Mobilgas - İçindeki MC4 terkibi ile yakıt Ekonomisini sağlayan ve dünyanın birçok yerlerinde yapılan Mobil Ekonomi müsabakalarında ekonomik özelliğini ispat etmiş olan bir benzindir.

3 - Mobiloil - her tip ve marka arabada koruyucu ve ekonomik vasıfları denenmiş yegâne motör yağıdır. Mobiloil motorunuzun genç kalmasını ve azami randımanla çalışmasını sağlar.

Bu üçlü özelliği ile Mobil Ekonomi ve Servis size yakıtta ekonomi, uzun araba ömrü ve emmiyetle araba kullanma zevki temin edecektir.

Bu ekonomi sağlayan Broşürü Mobil satıcınızdan isteyiniz

Mobil
EKONOMİ SERVİS